

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vývoj česko-německých vztahů po roce 1989 na příkladu
postojů a spolupráce obyvatel příhraničních oblastí**

Bc. Lukáš Vaněček

© 2013 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Vývoj česko-německých vztahů po roce 1989 na příkladu postojů a spolupráce obyvatel příhraničních oblastí" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28.3.2013

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za její skvělé odborné vedení při zpracování této diplomové práce a za všestrannou ochotu a trpělivost při společných konzultacích.

Vývoj česko-německých vztahů po roce 1989 na příkladu postojů a spolupráce obyvatel příhraničních oblastí

The development of Czech-German relations after 1989 by way of example of attitudes and cooperation of residents of border areas

Souhrn

Tato diplomová práce se zabývá problematikou vývoje česko-německých vztahů po roce 1989, s akcentem na obyvatele česko-bavorského pohraničí. Hlavním cílem je zjistit, jak čeští občané v současnosti vnímají své německé respektive bavorské sousedy. K lepšímu pochopení možných důvodů vývoje těchto vztahů, jak na oficiální politické úrovni, tak i na úrovni občanské, slouží teoretická část diplomové práce. V této teoretické části je za použití odborné literatury popsán úsek česko-německé historie od vzniku Československa v roce 1918 a zachycuje nejvýznamnější mezníky soužití Čechů a Němců. Dále jsou zde uvedeny a popsány některé sociálně psychologické pojmy související s touto tematikou. Závěr teoretické části se věnuje integračním procesům a přeshraniční spolupráci. Empirická část diplomové práce má pomocí dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů přiblížit jak česko-německé vztahy vnímají občané příhraničních oblastí. Dotazníkové šetření se skládá z otázek týkajících se vztahů a spolupráce s občany Bavorska, další část se zabývá společnou historií a v závěru jsou pokládány otázky týkající se sociální distance mezi občany obou národů. Tyto zjištěné poznatky jsou zhodnoceny a orientačně porovnány s podobnými výzkumy v předešlých obdobích.

Klíčová slova: česko-německé vztahy, společná historie, přeshraniční spolupráce, stereotypy, nacionalismus, sociální distance

Summary

This diploma thesis aims to analyze the problematics of development of Czech-German relationships after 1989, with special focus on Czech-Bavarian populations. The theoretical part of this work investigates the potential underlying processes of the relationship reflected in the political and social spheres, describes the Czech-German history since the establishment of Czechoslovakia in 1918 and analyses the most important situations in the coexistence of Czechs and Germans. It also describes some of the social-psychological issues related to this topic. It then concludes with a focus on the integration process and Czech-German collaboration. The empirical part of this work uses a survey and semi-structured interviews to broaden our understanding of the Czech-German relationship among the population living close to the border between both states. The survey consists of questions related to the relationship and collaboration, to the shared history and to the potential social distance between the Czech and the Bavarian populations. The results of the diploma thesis are discussed and compared with past studies of similar research scope.

Keywords: Czech-German relationship, collective history, stereotypes, inter-state collaboration, nationalism, social distance

OBSAH

1 Úvod.....	4
2 Cíl práce a metodika	6
3 Teoretická východiska	8
3. 1 Psychologické aspekty česko-německých vztahů, stěžejní pojmy	8
3. 1. 1 Národ a národní identita	8
3. 1. 2 Regionální identita.....	9
3. 1. 3 Nacionalismus.....	10
3. 1. 4 Etnocentrismus a xenofobie.....	12
3. 1. 5 Stereotypy	12
3. 1. 6 Sociální distance	13
3. 2 Historie česko-německých vztahů	14
3. 2. 1 Vznik ČSR	14
3. 2. 2 Němci v prvorepublikovém Československu	15
3. 2. 3 Hospodářská a sociální krize, vzestup Henleinova neonegativismu	16
3. 2. 4 Rozbití ČSR	18
3. 2. 5 Vztah Čechů a Němců za okupace	19
3. 2. 6 Konec války a nucené vysídlení německého obyvatelstva.....	23
3. 2. 7 Tzv. Benešovy dekrety	25
3. 2. 8 Česko-německé vztahy v období totalitního Československa.....	27
3. 2. 9 Vztahy mezi ČSFR a SRN po roce 1989, Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci	32
3. 2. 10 Vztahy mezi Českou republikou a SRN	34
3. 2. 11 Česko-německá deklarace.....	35
3. 2. 12 Naplňování, přínos a ohlasy Česko-německé deklarace.....	36
3. 3 Integrační procesy a přeshraniční spolupráce	39
3. 3. 1 Regionální integrační procesy	39
3. 3. 2 Vývoj a motivace přeshraniční spolupráce	39
3. 3. 3 Nositelé přeshraniční spolupráce	41
3. 3. 4 Česko-bavorská spolupráce a vzájemné vztahy.....	42
4 Empirická část.....	47
4. 1 Dotazníkové šetření	48

4. 1. 1 Druhy kontaktů s obyvateli Bavorska a jejich motivace	48
4. 1. 2 Hodnocení spolupráce a vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo	52
4. 1. 3 Hodnocení historie vzájemných vztahů mezi Čechy a Němci	56
4. 1. 4 Stereotypy a míra sociální distance vůči Němcům	60
4. 2 Výpovědi informátorů žijících v česko-bavorském příhraničí	65
5 Závěr	76
Seznam použité literatury	77
Seznam internetových zdrojů.....	82
Přílohy.....	85

1 ÚVOD

Tato diplomová práce se věnuje vývoji česko-německých vztahů po roce 1989, kdy začala transformace české společnosti. Vývoj vztahů mezi obyvateli sousedních států, je zde dáván také do souvislosti s historickými mezníky soužití obou národů. Motivem k vypracování této diplomové práce je fakt, že vztahy s německými sousedy jak na oficiální politické úrovni, tak i na úrovni běžného občanského soužití jsou pro Českou republiku a její občany velice důležité. Je třeba si uvědomit, že Spolková republika Německo patří k lídrům Evropské unie a provázanost českého hospodářství s německou ekonomikou je velmi silná. Rovněž je třeba vyzdvihnout reciproční vztah českého a německého obyvatelstva v příhraničních regionech. Tyto aktéři přeshraniční spolupráce se podstatnou měrou zasazují o rozvíjení a zkvalitnění česko-německých vztahů. Zlepšení vztahů mezi oficiálními politickými reprezentacemi znamená vždy určitý posun k lepšímu, ale sebelépe míněná mezistátní smlouva či deklarace nemůže bezprostředně ihned změnit stav historického vědomí, zažitě stereotypy či nabyté osobní zkušenosti. Na tyto fenomény působí větší měrou získané kladné zkušenosti, nově nabyté přátelské nebo kolegiální vztahy a uvědomění si, že pozitivní přístup k jiné skupině je pro všechny zúčastněné přínosnější než určitý negativismus.

Historie česko-německých vztahů, jejich současnost s akcentem na česko-bavorskou spolupráci a určité psychologické aspekty soužití Čechů a Němců jsou stěžejními tématy této diplomové práce. Výzkumná část zjišťuje, do jaké míry se změnily různé stereotypy či předsudky Čechů ve vnímání německého národa. Tyto fenomény jsou do značné míry ovlivněny výchovou v rodině, informacemi dosaženými při vzdělávání, či možností státu ovlivňovat názory svých občanů. Tato skutečnost sehrávala podstatnou roli před rokem 1989, kdy byly občanům prezentovány určité historické události velmi jednostranně a neobjektivně. Tato práce tak má ukázat posun názorů ve vnímání historických souvislostí a s ním spojené nahlížení na sousední národ poté, co se česká společnost mohla konfrontovat s nezávislými informacemi a fakty.

Rešeršní část této diplomové práce je strukturována do tří kapitol. V první kapitole jsou popsána některá sociálně psychologická témata, která hrají důležitou roli v česko-německých vztazích. Jsou zde přiblíženy pojmy jako nacionalismus, národní a regionální identita, etnocentrismus, xenofobie či sociální distance. Druhá kapitola se věnuje

nejdůležitějším historickým událostem v česko-německé relaci a dotýká se období od vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 až do podepsání Česko-německé deklarace v roce 1997. Následující kapitola se zabývá integračními procesy a přeshraniční spoluprací. V této kapitole je nastíněn vývoj a motivace přeshraniční spolupráce a také jsou zde zmíněni aktéři, kteří tuto spolupráci realizují. V závěru je zdůrazněna významnost vzájemných vztahů a spolupráce mezi Českou republikou a Svobodným státem Bavorsko. Oceněny jsou zde společné projekty, které byly realizovány v česko-bavorském příhraničí a zmíněn je i pokrok v oficiálních politických vztazích po nástupu Horsta Seehofera do funkce bavorského premiéra.

Empirická část této diplomové práce předkládá výsledky dotazníkového šetření, které je doplněno pěti polostrukturovanými narativními rozhovory. Otázky jsou zde směřovány k objasnění toho, jak čeští obyvatelé příhraničních oblastí vnímají své německé respektive bavorské sousedy a zdali v této relaci došlo k určitým změnám. Pro zajímavost jsou zde uvedeny i některé výsledky průzkumů provedených v minulosti. Otázky v dotazníkovém šetření byly rozděleny do čtyř bloků a uvedené výsledky šetření jsou zde průběžně hodnoceny. Rozhovory byly vedeny s pěti obyvateli česko-bavorského příhraničí, kteří udržují určitý typ kontaktu s občany Bavorska. Zároveň jsou v této kapitole uvedena dílčí hodnocení takto získaných vyjádření.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

Cílem práce je zjistit jak čeští občané v současnosti vnímají své německé respektive bavorské sousedy a jestli v této oblasti došlo k určitému posunu. Práce vychází z předpokladu, že v souvislosti s transformací české společnosti po roce 1989 došlo i ke změně hodnocení německého národa. Tyto politické změny umožnily občanům seznámit se s novými objektivními informacemi, jež se týkaly například společné historie. Dále občané dostali možnost blíže poznat své sousedy, rozvíjet osobní styky a spolupráci. Tato práce zkoumá, zda se všechny tyto okolnosti pozitivně promítly do česko-německých vztahů. Zformulované hypotézy zní:

- Traumata společné historie obou národů se v současnosti již nepromítají do vztahů mezi Čechy a Němci na úrovni běžného občanského soužití
- Čeští občané žijící v česko-bavorském příhraničí vnímají obyvatele Bavorska jako bezproblémové sousedy a vykazují vůči nim minimální sociální distanci

Pro zpracování teoretické části byla použita odborná literatura, z které byly čerpány poznatky týkající se vybraných sociálně psychologických pojmů, jež se vyskytují v relaci česko-německých vztahů. Dále byla využita historická literatura související s česko-německou historií. Pro toto studium byla vybrána literatura význačných autorů, kteří se touto otázkou dlouhodobě zabývají. Pro celkovou vyváženost tohoto citlivého tématu byl zvolen větší počet autorů, což mělo přispět k rozšíření názorového spektra a lepšímu pochopení dané otázky. Pro doplnění problematiky z hlediska současných událostí či vývoje v oblasti česko-německých vztahů byly použity též internetové zdroje

Pro badatelskou část této diplomové práce byla zvolena smíšená forma výzkumu. Jako kvantitativní metoda bylo použito dotazníkové šetření. Distribuce dotazníku byla provedena osobním kontaktem a dotazovaní byli následně rozděleni do tří věkových skupin. Rozdíly ve výsledcích těchto věkových skupin byly také pro určité dokreslení porovnávány. Bližší popsání průběhu dotazníkového šetření se nachází v kapitole 4.1. Pro lepší pochopení odpovědí a názorů shromážděných formou dotazníkového šetření byla tato kvantitativní metoda doplněna o metodu kvalitativní. Pro tento účel byly

zvoleny polostrukturované rozhovory. Tento kvalitativní přístup umožnil lepší pochopení názorů a postojů, které sice mohly být dotazníkovým šetřením lépe kvantifikovány, ale nemohly jít více do hloubky zkoumaného problému. Tento způsob může přinést nové a netriviální náhledy na zkoumaný problém. Bližší popsání průběhu kvalitativní metody zkoumání je uvedeno v kapitole 4. 2.

Bohužel se oproti původnímu záměru nezdařilo provést obdobné dotazníkové šetření mezi občany Bavorska, které by mohlo přinést zajímavý pohled či zjištění z druhé strany. Dotazník byl distribuován elektronickou cestou, ale tento způsob bohužel zajistil velmi nízkou návratnost.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Úvod teoretické části tvoří objasnění psychologických a sociologických pojmů týkajících se vztahů mezi národy, národního uvědomění a s tím spojeným vymezením se vůči příslušníkům ostatních národů. Na tuto část naváže historický exkurz česko-německými vztahy a to zejména jejich vývojem od vzniku samostatného Československa v roce 1918 až do dnešní doby. Je však nutno zdůraznit, že společné soužití obou národů sahá daleko do historie a kořeny vývoje těchto vztahů je možné hledat již o mnoho století dříve. Pro potřeby objasnění problematiky česko-německých vztahů jsou v této práci popsány zásadní události tohoto relativně krátkého, avšak velmi zásadního časového úseku soužití obou národů. Závěr rešeršní části této diplomové práce se věnuje tématu přeshraniční spolupráce, významu euroregionů, problematice evropské integrace a následně vztahům mezi Českou republikou a Svobodným státem Bavorsko.

3. 1 Psychologické aspekty česko-německých vztahů, stěžejní pojmy

V česko-německých vztazích hrají důležitou roli některá sociálně psychologická témata. Tyto fenomény podstatně ovlivnily a nadále ovlivňují vzájemné vnímání Čechů a Němců. V této kapitole jsou přiblíženy popsáním některých stěžejních pojmů, jež se velmi často v této tématice vyskytují.

3. 1. 1 Národ a národní identita

Pojem národ se dnes nejčastěji používá pro formu společenství, která se v Evropě utvářela v 18. a 19. století a která bývá nazývána jako moderní národ.¹ Národ sjednocuje velkou skupinu lidí, kteří se mohou lišit svým vyznáním, životním stylem či množstvím bohatství, aniž by se těmito rozdíly narušovala jednota či identita národa. Lidé jsou sjednocováni prostřednictvím vzdělání, spisovného národního jazyka a národních dějin.²

Národní identita se definuje společnou historií, jednotným jazykem, územím, společnými sociálními a hospodářskými institucemi, vládou, společnou vírou, relativně shodnou hodnotovou orientací příslušníků národa a sebeuvědoměním. Národní identita,

---

¹ GELLNER, Ernest, André. *Národy a nacionalismus*, s. 5

² PROFANT, M. *Slovník vybraných pojmů k občanství*, s. 88-89

stejně jako všechny ostatní identity, je vždy konstruována jako opozice vůči těm, které vnímáme jako ty druhé. Žádný národ se tedy nezabývá jen svým národním charakterem, ale věnuje se také zkoumání národního charakteru jiných národů. Identita znamená, že jsme jiní než ostatní, že se od nich odlišujeme.³

Na začátku 19. století bylo v Evropě utvořeno jen sedm státních národů, které měly svoji státní identitu. Byly to Francie, Španělsko, Nizozemí, Portugalsko, Velká Británie, Dánsko a Švédsko. Navíc vedle těchto státních národů existovaly etnické skupiny. Tyto skupiny se nemohly hlásit k žádnému vlastnímu státu, protože jejich středověká státnost byla přerušena nebo oslabena, neměly vládnoucí elity, které by s nimi byly etnicky totožné a neměly plnohodnotnou tradici vlastního literárního jazyka nebo tato tradice byla přerušena či narušena. Nazýváme je nevládnoucí etnické skupiny. Podle těchto charakteristik lze odvodit, že i český moderní národ, který byl dlouhá staletí pod nadvládou habsburské monarchie, se formoval etnicky. Svoji národní identitu začali Češi utvářet v 19. století v protikladu vůči Němcům, s nimiž sdíleli geografický, politický a ekonomický prostor uvnitř rakousko-uherské monarchie.⁴

3. 1. 2 Regionální identita

Jedním z aspektů lidské identity je identita regionální. Jedná se o vztah lidí k nějakému místu, většinou však k tomu kde prožívají svůj život. Vyjadřuje to, jak se lidé s tímto místem identifikují, tedy jak ho chápou, jak se s ním ztotožňují a vymezují ho vůči okolí. Regionem je možno označit například správní celek, jakým je kraj nebo město, ale také blíže neohrazené území, které je zvykově pojmenované. Jedním z pohledů na regionální identitu je to, jak jsou lidé v určitém regionu specifictí. Zda mají nějaké vlastnosti, které je odlišují jako zvláštní entitu a jak se odlišují od lidí z jiného regionu a jak hluboké tyto rozdíly jsou. Regionální identita vyjadřuje nejen vědomí příslušnosti k určitému území, ale také ztotožnění se sociálním prostředím, skupinou či rodinnou tradicí spojenou s tímto územím. Tato dimenze lidské identity však nemusí být po celý život trvalá. Člověk někdy mění svoje regionální ztotožnění a to i vícekrát za život nebo si svoji regionální identitu nemusí vůbec uvědomovat. Pro někoho však může mít ztotožnění se

---

³ KREJČÍ, J. *O češtví a evropanství: o českém národním charakteru (1. díl)*, s. 17-34

⁴ HOLÝ, L. *Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti*, s. 13

s nějakým místem význam naprosto základní, a to i v případě, že tam již nežije. Podle síly a obsahu vazby člověka k místu je možné rozlišit několik typů regionální identity:

- *Základní identita (neuvědomované ztotožnění)* určuje jí prostý zvyk k bydlišti, který je však nedostatečně zdůvodněný. Tuto identitu je možno vyjádřit tezí, že člověk se zde z nějakých důvodů ocitl, přistěhoval se, spíše je zde náhodou a zvykl si. Většinou to nebylo dostatečně zdůvodněné a plánované rozhodnutí.
- *Vědomé ztotožnění* je již vyšší úroveň vztahu k místu. Lidé oceňují kvalitu místa, mají dobrou znalost tohoto místa, lokality i širšího regionu. Je zde často vědomá volba místa a náhodnost příchodu je méně častá.
- *Aktivní identita (lokální patrioti)* se vyznačuje aktivitou ve veřejném a občanském životě. Lidé pociťují silnou vazbu k regionu, včetně zodpovědnosti za jeho stav ekonomický, kulturní, sociální i ekologický. Místní patrioti jsou udržovateli zvyků a místních kulturních zvláštností, působí většinou v různých organizacích, místních samosprávách nebo euroregionech. Je u nich patrná snaha o rozvoj jejich regionu.⁵

Otázka regionální identity v českoněmeckém pohraničí je poměrně specifická. Velkou roli v ní stále hraje fenomén poválečného nuceného vysídlení českých Němců z těchto oblastí. S touto problematikou se obyvatelstvo žijící v tomto prostoru musí v různých souvislostech stále zabývat. Jde například o ekonomické, kulturní či jiné aktivity Němců v českém pohraničí, setkávání českých a německých občanů, ale i o různé politické požadavky vysídleneckých organizací. V této situaci si každý musí hledat svoji pozici a argumentaci, která vysvětluje jeho vztah k regionu a historickým událostem.⁶

3. 1. 3 Nacionalismus

Nacionalismem se zabývala již řada autorů v oblasti sociologie, sociální antropologie, politologie a historie. Jednou z nejznámějších definic je definice Ernesta Gellnera, která uvádí: „*Nacionalismus je původně politický princip, jenž tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné. Nacionalismus jako pocit nebo jako hnutí, může být nejlépe definován v pojmech tohoto principu. Národnostní cítění je pocit hněvu způsobený porušováním tohoto principu, nebo pocit uspokojení způsobený jeho splněním.*

---

⁵ HOUŽVIČKA, V., NOVOTNÝ, L. *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí*, s. 49-50

⁶ HOUŽVIČKA, V., NOVOTNÝ, L. *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí*, s. 57-62

Národnostní hnutí je hnutí, které je uváděno do pohybu takovým citem“.⁷ Definovat přesně nacionalismus je však složitý úkol, neboť v dějinách prošel řadou podob. Proto je vždy potřebné při hodnocení označit souvislost s určitým časovým obdobím a regionem.

Nacionalismus jako moderní kolektivní ideologie vznikla v 18. století a rozvinula se především ve století následujícím a částečně navazuje na patriotismus, tedy vlastenectví vztažené spíše k územnímu či politickému celku nežli k národu. Je založen na vědomí k určitému národu, což často souvisí s vymezením vůči národu jinému. Mezi nejčastější charakteristiky národa patří společný jazyk, kultura, dějiny a také území, které jeho členové trvale obývají a někdy také náboženství. V krajních polohách upřednostňují nacionalisté zájmy svého národa před celkovým rozvojem širšího společenství států. Nacionalismus však může působit i kladně, jako soutěživost mezi národy vedoucí k rychlému zvýšení civilizační a kulturní úrovně, dále jako schopnost jedince nezištně zušlechťovat různé oblasti svého společenství. Vznik nacionalistické ideologie je spojen s průmyslovou epochou a reakcí na industrializaci a vykořeňování lidí z jejich lokálních společenstev, kdy vzniká potřeba nového druhu ideologie, která by byla schopna vytvářet soudržnost a loajalitu mezi jednotlivci. Důležitým cílem je znovuvytvořit pocit úplnosti a kontinuity s minulostí, překonat propast mezi jednotlivcem a společností, kterou přinesla modernita.⁸

Nacionalismus se obvykle dožaduje moci a práva užít donucení, aby byla zachována kontinuita národa. K tomu se nejlépe hodí státní moc. Jakmile se stát ztotožní s národem, nemusí nacionalismus spoléhat na přesvědčivost svých argumentů a na ochotu příslušníků národa je přijmout, ale má k dispozici účinnější nástroje. Jsou jimi kontrola nad vzděláním, prosazení výhradního užívání národního jazyka ve veřejných úřadech a státní tlak na dodržování pravidel spojených se státní příslušností.⁹ Nacionalismus v česko-německých vztazích má své historické kořeny. Vymezování češství vůči německému hrálo klíčovou roli při formování národních identit během 19. století. Česko-německé vztahy jsou ukázkovým příkladem procesů, kdy agresivní nacionalismus zcela znemožnil soužití dlouho usdlých obyvatel v jednom státě a způsobil utrpení mnoha lidem z obou národnostních skupin.

---

⁷ GELLNER, E. *Národy a nacionalismus*, s. 1

⁸ ERIKSEN, T. H. *Etnicita a nacionalismus*, s. 164-172

⁹ BAUMAN, Z. *Myslet sociologicky*, Praha: Sociologické nakladatelství, s. 165

3. 1. 4 Etnocentrismus a xenofobie

Etnocentrismus je sociální a psychologická tendence jednotlivců a skupin přijímat a hodnotit životní jevy z hlediska hodnot a tradic vlastní skupiny, jež se považují za nejvyšší, a proto jsou měřítkem všech ostatních. Podstatou etnocentrismu je přesvědčení, že hodnotové stanovisko, opírající se o vlastní způsob života, vyjadřuje obecně platné hodnoty, které mohou být východiskem pro posuzování a hodnocení univerzálně. Termín etnocentrismus poukazuje na obecnější sklon členů různorodých náboženských, etnických, ekonomických, regionálních, profesních a dalších skupin předpokládat, že všichni lidé pohlížejí na svět a na život ze stejného zorného úhlu jako členové dané skupiny, a že pokud tak nečiní, je to „divné“.¹⁰ V souvislosti s národním cítěním jde o přesvědčení, že vlastní národ a vše co je s ním spojeno je správné, morálně chvályhodné a nadřazené jakékoliv alternativě. Co je dobré pro národ by mělo dostat přednost před zájmy všeho ostatního.¹¹

K etnocentrismu se pojí také pojem xenofobie, kterou se označuje chorobný strach z cizinců, z neznámých lidí a míst. Z ní plynou nenávistné postoje k cizincům. Xenofobie je postoj, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem a odchýlkám a který se může proměnit v rasismus.¹²

3. 1. 5 Stereotypy

Stereotyp je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Stereotypy rozumíme písemně nebo ústně vyjádřená přesvědčení, která připisují objektům pozitivní nebo negativní vlastnosti a stejně tak i způsoby chování. Tato přesvědčení se týkají skupin lidí. Jednotlivé osoby nebo podskupiny nejsou posuzovány sami o sobě, ale stále jako součást souhrnné skupiny. Dalším znakem stereotypů je jejich rigidita. Jsou-li již jednou nějakou osobou převzaty, lze je jen těžko změnit či překonat pomocí opačných zkušeností nebo protidůkazů.¹³

V česko-německé relaci je možné najít mnoho stereotypů, které se váží jak k sousednímu národu, tak k národu vlastnímu. Toto prisuzování ať již kladných nebo

---

¹⁰ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*, s. 20

¹¹ BAUMAN, Z. *Myslet sociologicky*, Praha: Sociologické nakladatelství, s. 165

¹² HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 692

¹³ RÝDL, K., NEZEL, I. *Rasismus a nacionalismus v současném životě: informační příručka pro školy a veřejnost*, s. 176

záporných vlastností oběma národům, má svůj původ již v 19. století, na jehož konci dosáhl český národ vyspělosti a sebevědomí. Moderní český nacionalismus byl formován zásadně německým susedem jako protivníkem. Tradičně byli Němci vnímáni jako povýšený a panovačný národ vůči vstřícným a mírumilovným Čechům. Světoví ani regionální hegemoni, ke kterým Německo patří, nebývají vždy u svých menších susedů oblíbeni, a proto se zde objevují stereotypy inspirované zjednodušenými představami o národní povaze hegemonů. O Němcích se například „dobře ví“, že nemají vkus a smysl pro humor a německý smysl pro pořádek, i když je uznáván jako určitá kvalita, také velké sympatie nevzbuzuje.¹⁴ Podobných stereotypů je možné u obou národů i v dnešní době, což může naznačit i empirická část této práce.

3. 1. 6 Sociální distance

Sociální distancí se rozumí vzdálenost mezi sociálními pozicemi neboli statusy lidských jedinců v určitém sociálním systému. Minimální sociální distancí mají členové stejné sociální skupiny, v níž hrají stejné role. Naopak maximální sociální distancí vykazují členové odlišných skupin, kteří zastávají odlišné pozice a mají odlišné role. Hlavním projevem sociální distance je neochota k sociální interakci mezi členy různých sociálních skupin. V sociologii se pojmem sociální distance vyjadřuje míra vzájemného porozumění mezi lidmi nebo skupinami lidí. Je tedy vhodným východiskem ke zjišťování povahy vztahů mezi příslušníky jiných národů. Většinou bývá operacionalizován prostřednictvím výroků, které tvoří určitou škálu (např. chtěl bys, aby se tvým vedoucím stal Němec; jak bys hodnotil přistěhování německé rodiny do vašeho susedství atd.) a umožňují tak posoudit míru přijatelnosti jiného sociálního nebo kulturního prvku ve vlastním prostředí. Většina průzkumů potvrdila, že nejvyšší míru sociální distance vůči menšinám obecně vykazují lidé s nižším vzděláním a dlouhodobě nezaměstnaní. Lineární závislost byla zjištěna u příjmu a věku. Se zvyšujícím se věkem a snižujícím se příjmem narůstá míra sociální či etnické a rasové distance.¹⁵

---

¹⁴ KOSEK, J. *Právo na předsudek*, s. 207-208

¹⁵ ZICH, F. *Nositelé příhraniční spolupráce na česko-německé hranici*, s. 33

3. 2 Historie česko-německých vztahů

3. 2. 1 Vznik ČSR

Vypuknutím první světové války 28. července 1914 byly národnostní otázky v Rakousku-Uhersku odsunuty do pozadí a někteří čeští politici začali upřednostňovat vznik samostatného státu Čechů a Slováků před federálním uspořádáním monarchie. Nejvýraznější v těchto snahách byl český exil v čele s bývalým říšským poslancem Tomášem Garriguem Masarykem, diplomatem Edvardem Benešem a generálem francouzské armády Milanem Rastislavem Štefánikem, který prosazoval již během války u mocností Dohody vznik samostatného státu Čechů a Slováků.¹⁶

Porážka centrálních mocností, neuspokojivé nabídky císaře Karla I. na přestavbu státu a také úsilí české společnosti o státní samostatnost byly okolnosti, které spolurozhodovaly při spontánním vyhlášení Československé republiky 28. října 1918. Německy mluvící obyvatelstvo z okrajových částí Čech a Moravy, v nichž tvořili většinu, se z obav před následky výrazných politických a sociálních změn rozhodlo, s odvoláním na právo na sebeurčení národů, připojit k nově založené republice Německé Rakousko.¹⁷

Na 16. února 1919 vyhlásilo Německé Rakousko volby. Tyto volby se měly konat na celém území, které si Německé Rakousko nárokovalo, tedy i na velké části československého území. Československo však tyto volby na svém území nepřipustilo. Nově zvolený německo-rakouský parlament se měl sejít ve Vídni 4. března 1919. Na tento den svolali čeští Němci demonstrace za právo na sebeurčení, spojené se všeobecnou stávkou. Během těchto demonstrací došlo na řadě míst ke střetnutí Němců s československými vojenskými jednotkami. Při těchto střetech zahynulo několik desítek Němců a dva čeští vojáci. Nejvíce mrtvých bylo v Kadani. Interpretace těchto událostí byla samozřejmě u obou znesvářených stran zcela odlišná. Podle Němců šlo o poklidné demonstrace zmasakrované českým vojskem a podle Čechů šlo o včasné potlačení připravovaného povstání proti Československu. Tyto události a prosazení československé koncepce národního státu na pařížské mírové konferenci vyvolalo mezi Němci v českých

---

¹⁶ HONZÁK, F., PEČENKA, M., STELLNER, F., VLČKOVÁ, J. *Evropa v proměnách staletí*, s. 629

¹⁷ SPOLEČNÁ NĚMECKO-ČESKÁ KOMISE HISTORIKŮ *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění*, s. 11-12

zemích silné zklamání. Zkušenosti z válečného období a požadavky na připojení k Německému Rakousku prohlubovaly silnou nedůvěru i na české straně.¹⁸

3. 2. 2 Němci v prvorepublikovém Československu

Po uzavření mírové smlouvy v Saint-Germain en Laye zůstali Němci v roli nejpočetnější národnostní menšiny. V roce 1921 byl podle Českého statistického úřadu počet obyvatel hlásících se k německé národnosti v českých zemích 2 973 208, což bylo 30% z celkového počtu obyvatelstva. I přes toto velmi početné zastoupení českých Němců v Československu se situace vyvinula tak, že ústavní listina byla vypracována a schválena bez jejich účasti. Absence Němců při konstituování československého státu měla v následujících letech značný vliv na jejich celkové postavení a česko-německé soužití vůbec. Ústava a právní řád ČSR sice zaručovaly českým Němcům rovnost před zákonem, menšinovou ochranu a možnosti hospodářského uplatnění, avšak praxe řídicí se pojetím „československého“ jazyka jako jazyka státního způsobovala řadu problémů. Toto se projevovalo zejména v činnosti úřadů v oblastech, kde měli Němci početní převahu nebo tvořili naprostou většinu obyvatelstva. Požadavek znalosti „státního jazyka“, uvedený v jazykovém zákoně z roku 1920 a v jazykovém nařízení z roku 1926, velmi stěžoval zaměstnávání Němců ve státních a veřejných službách.¹⁹

Jednou z příčin nespokojenosti českých Němců, ale i příslušníků ostatních národnostních menšin v Československé republice byly důvody psychologické, kdy odmítnutí integrace do nového státního útvaru vyplývalo z vědomí vlastní ohrožené identity. Projevovalo se zde silně zklamání z nemožnosti uplatnit právo na sebeurčení, pocit znevýhodnění oproti Rakousko-uherské minulosti a strach ze ztráty dlouhá léta budovaných pozic a jistot. Další kategorie příčin je spojená s konkrétní realizací národnostní politiky československého státu. Její vnímání bylo silně ovlivněno počátkem soužití v novém státě, jež nemělo daleko k občanské válce a skutečností, že zapojení většiny z nich do nového státního útvaru bylo více či méně nedobrovolné.²⁰

Navzdory těmto potížím, se idea česko-německé spolupráce, nebo dokonce sblížení začala mezi českými Němci, ale i v sudetoněmeckých politických kruzích postupně prosazovat. Pouze Německá národní strana (DNP) pod vedením Lodgmanna von Auen

¹⁸ KÁRNÍK, Z., *Malé dějiny československé (1867-1939)*, s. 51-52

¹⁹ STANĚK, T. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948)*, s. 7-10

²⁰ ARBURG, A. von, STANĚK, T. (ed.) *Češi a Němci do roku 1945, Úvod k edici*, s. 81-83

a Německá národně socialistická dělnická strana (DNSAP) setrvaly tvrdě na negativistickém vztahu ke státu. Ani však tento jejich přístup nebyl zcela důsledný, o čemž svědčí jejich účast ve volbách. Poprvé se němečtí poslanci objevili v parlamentu 1. června 1920.²¹

Přesto v těchto letech postupné konsolidace nechyběly pokusy prorazit tento kruh negativních národnostních akcí a reakcí prolomit. V roce 1926, kdy ministerský předseda Antonín Švehla ujistil Němce i Čechy rovným domovským právem v zemi, se sjezd německé katolické mládeže usnesl takto: „*Základním předpokladem úspěšného boje proti českému šovinismu je radikální potírání nacionálního šovinismu v naší vlastní hrudi... Usilujeme*

*o to, abychom si objasnili všechno to, co by v našem vlastním jednání mohlo českým nacionalistům poskytnout oprávněný popud k jejich stále obnovované nedůvěře. Český šovinismus by mohl být rychle oživen naší etnickou povýšeností a urážlivým pohrdáním menším českým národem, jež se u nás vyskytuje na základě příslušnosti k velkému světovému kulturnímu národu německému... Ze všech sil se chceme učit česky, chceme proniknout do českého duchovního života. Uvažováním o Češích, vcítěním se do jejich duší a prožíváním pohnutek, které je vedou k národnostnímu boji, chceme k národnostnímu porozumění učinit první krok“.*²²

3. 2. 3 Hospodářská a sociální krize, vzestup Henleinova neonegativismu

Postavení a vliv stran, které v sudetoněmeckém politickém prostředí prosazovaly spolupráci a obecně přijímaly Československo, se výrazně zhoršilo nástupem celosvětové hospodářské a sociální krize. V pohraničních oblastech byly důsledky krize vzhledem k ekonomické skladbě obzvlášť citelné. Nejvíce tímto vývojem trpěl především lehký průmysl, zejména sklářský a textilní, který byl v těchto německých sídelních oblastech silně zastoupen. Po krachu na burze v New Yorku v říjnu 1929 se průmyslová produkce snížila na 60 procent předchozího stavu. Také podstatně klesl počet návštěvníků proslulého lázeňského trojúhelníku v německy osídlených západních Čechách. Nezaměstnanost se zde pohybovala okolo 20 procent, což bylo v průměru dvakrát více než ve zbytku republiky. Statistika nezaměstnanosti vykazovala silné národnostní a oblastní akcenty. Přestože podíl německého obyvatelstva v státě činil přibližně čtvrtinu, byl počet německých

²¹ RICHTER, K., *Bez démonů minulosti*, s. 62-64

²² SEIBT, F., *Deutschland und die Tschechen, Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas*, s. 295

nezaměstnaných dvakrát vyšší než českých.²³ Velmi sporným tématem v hospodářské oblasti byl také objem státních zakázek, jež získávaly české, respektive německé firmy. Vzhledem k početnosti německy mluvícího obyvatelstva a ke skutečnosti, že k němu příslušely poměrně velké skupiny lidí s vyššími příjmy platící také vyšší daně, by se dalo očekávat, že stát mající zájem na zachování loajality všech svých občanů bude při zadávání zakázek k těmto skutečnostem přihlížet bez ohledu na jejich jazyk či národnost. V mnoha případech však tomu tak nebylo a výtky některých sudetoněmeckých představitelů na adresu české vlády, že dochází ke znevýhodnění německých firem, byly v nemalé míře opodstatněné.²⁴

Větším problémem než rozsah hospodářské krize se však stalo její trvání, které velmi negativně ovlivnilo duchovní klima v Československu a plně odhalilo hluboko zakořeněnou a neřešenou rivalitu mezi Němci a Čechy. Tuto situaci využili stoupenci negativistických stran a obvinili úřady ze záměrného útlaku Němců. Při obecních volbách 1931 a 1932 se stala DNSAP nejsilnější německou stranou u nás, poté co získala zhruba 400 000 hlasů.²⁵ Po ukončení činnosti DNSAP a DNP nabídl Němcům žijícím v Československu východisko Konrád Henlein, který 1. října 1933 založil Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu (Sudetendeutsche Heimatfront) a představil její programové zásady. V parlamentních volbách v roce 1935 získalo Henleinovo hnutí přejmenované na Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei) 1 249 947 hlasů, což představovalo 62 procent všech německých voličů. Masový souhlas českých Němců s politikou SdP vyplýval z přesvědčení o národnostním útlaku, ale hlavně z hospodářsky a sociálně obtížné situace. Henleinově straně se podařilo shromáždit pod svým vedením převážnou většinu českých Němců. Podstatnou úlohu zde sehrála říšskoněmecká propaganda a zahraničně politické události. Tyto okolnosti také vedly k radikalizaci veřejného mínění. Nejdůležitější faktory, které měly na radikalizaci německého obyvatelstva v ČSR největší vliv, byly faktory dlouhodobé. Na prvním místě to byla naděje na zlepšení hospodářského a sociálního postavení. U mnoha lidí hrál rozhodující roli nacionální a velkoněmecký postoj umocněný i chybnou menšinovou politikou ČSR.²⁶

---

²³ SEIBT, F., *Deutschland und die Tschechen, Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas*, s. 318-319

²⁴ ARBURG, A. von, STANĚK, T. (ed.) *Češi a Němci do roku 1945, Úvod k edici*, s. 89

²⁵ KLÍMEK, A., *Vítejte v první republice*, s. 219-220

²⁶ ZIMMERMANN, V. *Sudetští Němci v nacistickém státě*, s. 38-59

Mezi českými Němci však zůstali, i když v menšině, aktivističtí demokraté, kteří tento vývoj nenásledovali a snažili se bránit československý stát a jeho demokracii. Nepožadovali již autonomii, protože věděli, že za stávajících podmínek by spadla do klína Hitlerovým stoupencům. Chtěli se alespoň zasadit o zlepšení kritické situace českých Němců, neboť jejich velice špatná sociální situace nahrávala nacionálnímu radikalismu. Proto 28. ledna 1937 předložili předáci aktivistů memorandum sepsané hlavně sociálními demokraty, v němž žádali o podporu a pomoc.²⁷ Díky této iniciativě vzniklo vládní prohlášení ze 17. února 1937, které sice přineslo některá požadovaná zlepšení, avšak z české strany poměrně nedostatečná. Vládní kroky nebyly stvrzeny zákonnou normou, nebyly ani ohlášeny jako výsledek česko-německých vyrovnávacích jednání, ale byly pouze uvedeny jako tisková správa ČTK.²⁸

3. 2. 4 Rozbití ČSR

Při obecních volbách, které se konaly v květnu a červnu 1938 a při nichž se již Konrád Henlein otevřeně hlásil k nacionálně socialistickým myšlenkám, volilo jeho SdP 90 procent německého obyvatelstva v Českých zemích.²⁹

Československá vláda a prezident republiky reagovali na vzniklou situaci návrhem na přebudování Československa ze státu národního na stát národnostní. Tento národnostní status vycházel z velké části požadavků sudetských Němců, ale i dalších národnostních menšin, včetně požadavků slovenských. Tento krok měl získat také sympatie spojenců, především Velké Británie. Tyto kroky však Hitlerovi a Henleinovi nevyhovovaly, protože jim již nešlo o mírové řešení sudetoněmecké otázky. Vedení SdP vydalo 18. května prohlášení, ve kterém odmítá Benešův tzv. „druhý plán“ na vytvoření národnostního statutu. O dva dny později vyhlásila československá vláda částečnou mobilizaci, čímž se urychlil vývoj i na mezinárodní scéně. V srpnu 1938 se zrodil plán třetí, podle kterého měly být na československém území zřízeny tři ryze německé samosprávné kraje. Ani tento pokus však nebyl úspěšný, protože britský ministerský předseda Chamberlain zareagoval tak jak si přál Hitler a prosadil v britské vládě názor, že je třeba jednat o odstoupení sudetoněmeckého území. Prezident Beneš ve svém čtvrtém plánu prakticky přijal většinu karlovarských požadavků. Význam tohoto plánu však byl spíše taktický.

---

²⁷ KURAL, V. *Češi, Němci a mnichovská křížovka*, s. 81-83

²⁸ KURAL, V., RADVANOVSKÝ, Z. a kol. *Sudety pod hákovým křížem*, s. 28

²⁹ ARBURG, A. von. *Abschied und Neubeginn*, In: *Als die Deutschen weg waren* s. 188-189

Snažil se ukázat, že Češi jsou ve svých ústupcích jít až na hranici únosného. Ani tento plán již SdP nepřijala a k útokům na Československo byly použity nátlakové akce samotných českých Němců. Provokace a pouliční nepokoje vyvolávali především členové sudetoněmeckého Freikorpsu. Cílem těchto paramilitárních jednotek nebylo jen oslabovat obranu republiky, ale zejména se uplatnit propagandisticky. Jejich úkolem bylo ukázat evropské veřejnosti okázalou formou nespokojenost sudetských Němců se soužitím s Čechy a nutnost připojit pohraniční území k Německu. Tento teror se vystupňoval po Hitlerově projevu na norimberském sjezdu NSDAP 12. září 1938. Tentokrát šlo již o puč a vláda zareagovala vyhlášením stanného práva v severočeských okresech. Ne všichni sudetští Němci si však přáli rozbití ČSR. Antifašisté, zejména z řad sociálních demokratů, zůstali nyní Československu věrni a jejich Republikánská obrana (Republikanische Wehr) s pučisty bojovala a v oddílech SOS bránila hranice. Tyto jednotky pomohly československé policii a armádě obnovit pořádek a vedení SdP uprchlo ze země.³⁰

Mnichovské řešení, k němuž Hitler nakonec západní mocnosti dotlačil, znamenalo přechod sudetských Němců do Velkoněmecké říše, podle „völkisch“ principů i se sídelním územím. Tím v podstatě skončilo soužití Čechů a Němců v Československé republice. V celém dějinném kontextu však toto soužití trvalo od pozdního přemyslovského království přes habsburské císařství až do tohoto rozchodu. Tyto události vedoucí ke zničení ČSR ukazují, že se československý stát i přes mnohé česko-sudetoněmecké rozpory a chybnou národnostní politiku nerozpadl zevnitř, ale po velmi silném politicko-vojenském nátlaku Hitlerova Německa a jeho podpoře vládami Velké Británie, Francie a Itálie.³¹

3. 2. 5 Vztah Čechů a Němců za okupace

Po podepsání Mnichovské dohody a donucení části českého obyvatelstva k odchodu z pohraničních oblastí, se Češi, kteří v pohraničí zůstali, stali občany druhé kategorie. Do stejné pozice se dostali i Češi po okupaci ve zbytku republiky. Němci z protektorátu, kteří se ve valné většině postavili na stranu okupační moci, představovali podle nacistické ideologie privilegovanou horní vrstvu tzv. Oberschicht, zatímco Češi byli dolní vrstvou tzv. Unterschicht. Jedním z příkladů takového zvýhodňování Němců v protektorátu bylo zavedení přidělového systému, kde podle označení D (Němci), T (Češi)

---

³⁰VAŠEK, F., KURAL, V. *Hitlerova odložená válka za zničení ČSR*, s. 110-111

³¹KURAL, V., RADVANOVSKÝ, Z. a kol. *Sudety pod hákovým křížem*, s. 44

a J (Židi) byly odstupňovány přiděly potravin. Okupační předpisy také stanovovaly, že český sedlák musel odevzdávat vyšší dodávky než sedlák německý. Znevýhodňování Čechů se prakticky projevovalo ve všech oblastech každodenního života. Tyto skutečnosti měly spolu se zločiny nacistického Německa za následek čím dál tím větší odpor a nepřátelství českého obyvatelstva vůči Němcům. Nejen Češi, ale i příslušníci jiných utlačovaných národů, začali klást rovnítko mezi slova Němec, nacista, fašista a nepřítel. Již těsně po okupaci byla zavedena opatření, na která občané demokratického státu nebyli zvyklí. Teror obyvatelstva začal po 28. říjnu 1939 po sérii protinacistických vystoupení. Nacisté tímto dali najevo, že nepřipustí jakékoliv projevy odporu či kritiky. Zřízení Protektorátu Čech a Moravy nebylo však nacisty považováno za konečné řešení. Různé říšské instituce a nacističtí představitelé přicházejí s požadavkem tzv. konečného řešení (*endlösung*). Diskuse o tom, jak vlastně naložit s Čechy a českým prostorem, probíhala zejména po pádu Francie, kdy se Německo cítí být na vrcholu moci. Tuto diskusi uzavřel Hitler svým rozhodnutím ze září 1940. Podle něj měla být česká otázka a její konečné řešení odloženo až na dobu po vítězné válce, protože si uvědomoval důležitost válečně ekonomického potenciálu českých zemí. Postupná germanizace však dále pokračovala. Byly připravovány plány na vysídlení určitých oblastí v Čechách a na Moravě, kterými by došlo k rozbití souvislého osídlení českým obyvatelstvem. Dlouhodobý plán předpokládal, že pro Čechy bude postupně vyloučena možnost studia na vysokých a středních školách a jediným vzděláním pro ně bude základní čtyřtřídní škola. Nepopulární kroky nacistických úřadů, jako byl přidělový systém, nucené práce, dvojjazyčný systém, přejmenovávání ulic, preferování všeho německého, omezování kulturního a společenského života a další opatření vzbuzoval ve velké části českého národa odpor. Přibližně ve stejné době, kdy Němci formulovali své pojetí české otázky i česká strana formulovala své pojetí otázky německé. V její legální reprezentaci převládali lidé vůči okupantům oportunní, avšak brzy nabyt v národě převahy odboj. V něm se nejdříve mísila tvrdá protiněmecká hlediska s antifašistickými. Z důvodu války a okupačních krutostí však protiněmecká stanoviska zvítězila nad hledisky čistě antifašistickými.³²

Přestože česká veřejnost nebyla pochopitelně informována o důvěrných jednáních nejvyšších nacistických kruhů, i tak určité informace pronikaly mezi obyvatelstvo a po porážce Francie bylo snadné odhadnout, jakým směrem se bude nacistická politika vůči

---

³² NADACE BERNARDA BOLZANA: KURAL, V., *Češi a Němci historická tabu*, s. 237-239

Čechům ubírat. To způsobilo další zostření česko-německých vztahů, což se projevilo již v naprosto radikalistickém stanovisku českého domova při diskusi o německé otázce na podzim 1940. Bezprostředním podnětem se stal Benešův úmysl přibrat do Státní rady, zřízené jako náhražka parlamentu po uznání československé prozatímní vlády v exilu, zástupce sudetských Němců. Edvard Beneš hájil své rozhodnutí tím, že je třeba republiky zajistit předmnichovské hranice, což ovšem sebou opět přinášelo národnostní, především německý problém. Řešení spatřoval Beneš v tom, že by ze země byli vypovězeni pouze kompromitovaní nacisté, zatímco ostatní Němci by zůstali. Po odchodu nacistů a po dílčích výměnách obyvatelstva měly být zbylé asi dva miliony Němců rozděleny do tří samostatných žup. Župy však měly být vytvořeny tak, aby v budoucnosti nemohla eventuální snaha o opětné odloučení Němců republiku teritoriálně ohrozit. Tento Benešův projekt se však nezamlouval domácím českým odbojářům, kteří ho před dohodou se sudetoněmeckým exilem velmi vážně varovali.³³

Tlak na přijetí radikálních variant poválečného postupu vůči německému obyvatelstvu narůstal ke konci roku 1940. Platforma, na níž se sjednotily odbojové organizace v protektorátu, obsahovala návrhy na velmi podstatné zásahy do života Němců v poválečném Československu. Počítalo se s obnovou předmnichovských hranic, redukcí počtu německého obyvatelstva lokálními přesuny i rozsáhlejším vystěhováním a trestním i majetkovým postihem provinilých osob. Poté co v roce 1941 došlo k výrazným zvrátům v průběhu války, se prezident Beneš stále zřejměji přikláněl k alternativě masového transferu německého obyvatelstva z obnovené republiky. Přestože ve svých projevech připomínal potřebu rozlišovat po válce mezi „vinnými“ a „nevinnými“ českými Němci, byl jeho příklon ke koncepci o kolektivní vině více než patrný. Anglické odůvodnění Mnichovské dohody, následující po vypálení Lidic, vytvořilo Benešovi novou pozici ve spojenecké politice. Prezident již zcela přešel k ideji integrálního transferu českých Němců a pro tento plán se snažil získat spojence. V červnu 1943 získává pro princip transferu prezidenta Spojených států Roosevelta a v prosinci téhož roku i Stalina. Při moskevských jednáních byl završen vnitřní i mezinárodní přípravný úsek pro vysídlení sudetských Němců z Československa. Edvard Beneš také vyhláší z Moskvy koncepci poválečného Československa jako státu národního, slovanského.³⁴

---

³³ KURAL, V., *Vlastenci proti okupaci*, s. 75-76

³⁴ STANĚK, T. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948)*, s. 24-37

Jedním z dokumentů, který se také zabýval vysídlením Němců, byl tzv. Košický vládní program. V tomto dokumentu, vypracovaném v Moskvě, prosadili komunisté po vleklých jednáních většinu svých požadavků, avšak jednání o pasáži týkající se nuceného vysídlení Němců a Maďarů proběhlo zcela bez komplikací. Fakt, že problém pro budoucí stát tak zásadní byl projednáván tak povrchně naznačuje, že partneři kromě komunistů neměli jasné představy o tom, co chtějí, anebo si byli vědomi toho, že na vytříbených formulacích nezáleží, protože bude rozhodovat nepokryté násilí. Odstavec Košického programu zabývající se vysídlením Němců přebírá představy, které rozvíjel Gottwald při jednání s Benešem v Moskvě v prosinci 1943. Byla z něj vypuštěna pouze klauzule o aktivním zapojení německých antifašistů a rozhodující místa zní takto: *Republika nechce nebudivé loajální německé a maďarské občany a zejména ne ty, kteří i v dobách nejtěžších, zachovali k ní věrnost, s viníky však bude postupovat přísně a neúprosně... Vláda se proto bude přidržovat těchto pravidel: Z občanů Československé republiky německé a maďarské národnosti, kteří měli československé státní občanství před Mnichovem 1938, bude státní občanství potvrzeno a eventuální návrat do republiky zajištěn u antinacistů a antifašistů, u těch kteří vedli už před Mnichovem aktivní boj proti Henleinovi a proti maďarským iredentistickým stranám za Československou republiku... U ostatních občanů německé a maďarské národnosti bude státní občanství zrušeno. Tito občané mohou znovu optovat pro Československo, přičemž si úřady republiky ponechávají právo individuálně rozhodnout o každé žádosti. Ti Němci a Maďaři, kteří budou souzeni a odsouzeni pro zločin proti republice a proti českému a slovenskému národu, budou zbaveni československého občanství a vypovězeni z republiky navždy, pokud je nestihne trest hrdelní. Němci a Maďaři, kteří se přistěhovali do Československa po Mnichovu 1938, budou z republiky vykázáni ihned, pokud nepodléhají trestnímu stíhání. Výjimku tvoří osoby, které pracovaly ve prospěch Československa.*³⁵

Je však patrné, že Košický vládní program nebyl v žádném případě nějak zevrubně rozpracovaným plánem řešení „sudetoněmeckého problému“ v obnoveném státě. Tento plán obsahoval pouze obecné zásady, které mohly mít různý, dobovým okolnostem přizpůsobený výklad. Nucené vysídlení se prakticky předpokládalo pouze u cizinců, přistěhovalců a provinilých osob, pokud neměly být trestány na československém území. Také se v něm důsledně nezmiňovala otázka německých antifašistů. Toto byly také

---

³⁵BRÜGEL, J. W., *Češi a Němci 1939-1946*, s. 176-178

skutečnosti, proč se závazná opatření směřující k realizaci transferu Němců připravovala a aplikovala nedokonale ve spádu událostí od poloviny května 1945, kdy exilová vláda dorazila do Prahy.³⁶

3. 2. 6 Konec války a nucené vysídlení německého obyvatelstva

Složité poměry posledních válečných měsíců komplikovala i zvýšená migrace německého obyvatelstva, proto je velmi obtížné stanovit přesný počet Němců, pobývajících na konci války na československém území. Přesnou evidenci znemožňoval rozklad administrativy, ale také prakticky nekontrolovatelné masové migrační pohyby obyvatelstva. Podle hrubých odhadů bylo v té době na československém území minimálně 4 miliony německých civilistů. Většina patřila k trvale usedlému obyvatelstvu, další skoro 1 milion uprchlíků bylo ze Slezska a další statisíce uprchlíků pocházejících z celé východní části Říše. Jednou z metod, jak zjistit poměrně věrohodně počet a skladbu obyvatelstva, byla statistika populace podle výdeje potravinových lístků. Podle ní žilo v okupovaných Sudetech na počátku května 1945 přibližně 3.325 000 lidí, z toho asi 600 000 Čechů a příslušníků jiných národností. Němců tedy bylo asi 2.275 000. Na území samotného protektorátu se mělo v posledních měsících války nacházet okolo 650 000 Němců, z nichž asi polovinu tvořili uprchlíci před východní frontou. V Praze a okolí činil počet říšských Němců asi 250 000 osob, a to včetně příslušníků branné moci a utečenců z říše. Blížící se porážka nacistického Německa vyvolávala v posledních měsících mezi obyvatelstvem velké napětí. Na německé straně se začal projevovat strach, obavy a někdy také pocit viny. Na oba národy, i když na každý jinak, silně zapůsobilo i zhroucení ideje nadřazené germánské rasy, zřetelně se projevující na zubožených uprchlících a vyhnancích z německých východních území. Již v dubnu 1945 začala podle rozkazu K. H. Franka řízená evakuace Němců. Podle tohoto rozkazu se evakuace z ohrožených území protektorátu měla konat v těchto fázích: I. fáze-těhotné ženy, ženy s dětmi do deseti let a ostatní ženy; II. fáze- rodiny příslušníků bezpečnostní policie a SD, rodiny příslušníků německé justice a rodiny politických vedoucích a úředníků až po vrchního vládního radu.³⁷

První týdny a měsíce po skončení války byly u českého obyvatelstva provázeny atmosférou nadšení ze znovuzískané svobody, ale také kumulovanou nenávistí vůči Němcům a všemu německému, kterou způsobily jak osobní ztráty a křivdy, tak kolektivně

³⁶ ARBURG, A. von, STANĚK, T. (ed.) *Češi a Němci do roku 1945, Úvod k edici*, s. 215-217

³⁷ ČELOVSKÝ, B., *So oder so, Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*, s. 450

prožitá zkušenost ponížení, bezmoci a strachu. Tyto emoce umocňovala i radikální stanoviska státní a politické reprezentace. Například československý ministr spravedlnosti Prokop Drtina ve své knize *My a Němci. Dějinný úkol strany národně socialistické při vystěhování Němců z Československa* uvádí: „*Naše země je sice krásná plodná a bohatá, ale je malá a není v ní místa pro nikoho jiného než pro nás. Němci jsou v ní přivandrovalci, cizozemci a kolonisti, jak konstatoval sám prezident Masaryk. Kolonizace Německa do českých zemí trvala vlastně po celých tisíc let nepřetržitě a často byla násilná. Přesto však Němci u nás usídlení nikdy s námi nesrostli, vždy byli cizím vředem na našem těle. Projevilo se to znovu v jejich henleinovském protičeském šílení v minulém desetiletí. Ať si tedy jdou, kam je srdce táhne, a kam jít sami chtěli – Heim in 's Reich! V naší nové republice by nemělo být z němčiny dovoleno mluvit více než tyto tři slovíčka. Ale abychom tohoto cíle dosáhli, musíme začít s vyháněním našich Němců z našich zemí důsledně a důkladně, před ničím se nesmíme zarazit a zaváhat. A každému jednotlivému členu národa zde připadá dějinná odpovědnost. Každý z nás musí pomoci k čištění vlasti“.³⁸*

V neposlední řadě přispívaly k rozhořčení vůči Němcům pohledy na vracející se vězně z koncentračních táborů a jejich autentická svědectví, ale i kruté odvetné akce ustupujících příslušníků jednotek SS. Ve snaze vypořádat se tvrdě, rychle a rázně s Němci, zrádci a kolaboranty, bylo rozlišování mezi vinnými a nevinnými velmi slabé nebo mnohdy prakticky žádné. Nepochybně byly individuálními i kolektivními násilnými akty postiženy osoby, které se v minulých letech nějak provinily. Obětí brutalit a msty se však stali i mnozí nevinní lidé včetně žen, starců a dětí. Při organizování vysídlovacích akcí hrála velkou úlohu formující se pravidelná československá armáda. Uplatňování její mimořádné autority na nižších úrovních velení, a to i pokud šlo o exekuce provedené na základě vyhlášeného výjimečného stavu, mělo mnohdy povahu „excesu“. Exekuce, na nichž se přímo podíleli muži sloužící v 1. československém armádním sboru ze Sovětského svazu, nebo vojáci z nově vzniklých útvarů, zapříčinily i nemalé ztráty na životech. Bylo tomu tak například na přelomu května a června v Postoloprtech a okolí, kde bylo postříleno celkem 763 osob. Na nádraží v Horních Moštěnicích u Přerova bylo zabito 265 osob, z toho 120 žen a 74 dětí. Další podobné excesy se odehrály i na jiných místech republiky.³⁹ Tyto uvedené masakry však nelze přičíst jen extrémním snahám o odplatu. Šlo z velké

³⁸ HAHNOVÁ, E. *Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí*, s. 6

³⁹ ARBURG, A. von, STANĚK, T. (ed.) *Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*, s. 118, 126

části o akce připravené armádním obranným zpravodajstvím, ve snaze vyvolat dojem, že rychlý a masový transfer německého obyvatelstva z republiky je jedinou reálnou možností stabilizace národnostní i bezpečnostní situace.⁴⁰

První poválečné měsíce se vyznačovaly velkým množstvím akcí souvisejících s vyháněním německého obyvatelstva. Mezi nejkřiklavější případy patřil tzv. Brněnský pochod smrti, kdy se 26 000 brněnských Němců vydalo 31. května 1945 na cestu k rakouským hranicím, které však byly uzavřeny a skupina byla internována v táboře v Pohořelicích, kde v důsledku epidemií a násilností přišlo mnoho Němců o život.⁴¹

V současnosti se často hovoří o těsné spojitosti mezi akty hromadného násilí, jež končily velmi často smrtí postižených a tzv. divokým odsunem, tedy vyháněním. V řadě případů tato souvislost skutečně existovala. Na druhou stranu však některé exekuce neměly na nucené vysídlování přímou vazbu a docházelo k nim nezávisle na těchto akcích, tedy ještě před zahájením plošných „evakuací“ přes hranice koncem května 1945. Ani vykonavatelé těchto exekucí při „divokém odsunu“ nebyli často totožní s osobami, jež se podílely na přípravě realizace nuceného vysídlování, ale jednalo se v převážné míře o jejich vlastní iniciativu. Je však nepochybné, že mocenské orgány přes celkovou složitost a nepřehlednost situace, nevyužily všechny stávající nástroje ke zklidnění vášní a k účinnější eliminaci i podle tehdy platného práva trestných činů, jež vedly k nemalým tragédiím. Rozbor dostupných faktů ukazuje, že lidí zastoupených v přechodně působících orgánech

a poté i ve stabilizovanějších strukturách státní moci, kteří se na různých poválečných „excesech“ podíleli, bylo poměrně hodně.⁴²

3. 2. 7 Tzv. Benešovy dekrety

Tzv. Benešovy dekrety je nesprávné označení dekretů, které řešily otázku Němců a Maďarů v Československu. Tyto zákonné normy jsou však ve skutečnosti mnohem širší, ale v současné době jsou ztotožňovány především s „odsunem“ či „vyhnáním“ příslušníků německy hovořícího obyvatelstva z Československa. Vztah prezidentských dekretů a „odsunu“ je však komplikovanou otázkou. Odsun je podle převládajícího stanoviska české právní historie problémem, který je nutno posuzovat v mezinárodně právní

---

⁴⁰ ARBURG, A. von, STANĚK, T. (ed.) *Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*, s. 21

⁴¹ BRANDES, D. *Der Weg zur Vertreibung 1938-1945*, s. 413

⁴² ARBURG, A. von, STANĚK, T. (ed.) *Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*, s. 25

a politické konstelaci konce II. světové války. Ve vztahu prezidentských dekretů k odsunu německé menšiny z ČSR se tyto dekryty dotýkaly otázek státního občanství a majetku osob německé a maďarské národnosti. K vlastnímu provedení transferu byla užita vládní nařízení a předpisy vydané ministerstvem vnitra a obrany. Žádný dekret prezidenta republiky, který by odsun striktně právně upravil, vydán nebyl. Pro vymezení osob, kterých se měl odsun týkat, byl klíčový ústavní dekret z 2. října 1945 č. 33/1945 Sb. o úpravě československého občanství osob německé a maďarské národnosti. Tento dekret vycházel z teorie, že jejich československé občanství přetrvalo po celou dobu války a teprve tímto dekretem je ČSR propustila ze státního svazku. Tyto osoby byly zbaveny státního občanství, a proto bylo možno provést jejich transfer do německých okupačních zón. Spojenecké orgány byly povinny je podle rozhodnutí postupimské konference přijmout a dávaly tak transferu mezinárodně právní rozměr. Od počátku diskusí o tomto dekretu byla zdůrazněna nutnost vymezit okruh osob, na které se ustanovení o ztrátě občanství nevztahovala. Týkalo se to těch občanů, kteří zůstali československému státu věrni, popřípadě bojovali za jeho osvobození. Dále zde byla skupina osob, která mohla o československé státní občanství znovu požádat. Tyto osoby musely prokázat, že se například zúčastnily bojů proti nacismu. O zachování občanství rozhodovalo ministerstvo vnitra. Dekret postihoval ztrátou občanství i Čechy, Slováky a příslušníky jiných slovanských národů, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli nuceni.⁴³

Zásahů do majetkových poměrů osob německé a maďarské národnosti se týkaly především tyto dekryty: dekret č. 5/1945 Sb. *o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a národní správě majetkových hodnot Němců a Maďarů, jakož i zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*; dekret č. 12/1945 Sb. *o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců a Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa*; dekret č. 28/1945 Sb. *o osídlení zemědělské půdy Němců a Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci*. Definitivní úpravu poválečných restitucí však přinesl až zákon č. 128/1946 Sb. *o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody*.⁴⁴

---

⁴³ KUKLÍK, J. *Dekryty prezidenta republiky ve vztahu k německé a maďarské menšině* v: FAJMON, H., HLOUŠKOVÁ, K. (eds.) *Konec soužití Čechů a Němců v Československu*, s. 47-62

⁴⁴ *Benešovy dekryty: nejvýznamnější dokumenty v plném znění*.

Hlavním předmětem dnešní kritiky některých dekretů je jejich neslučitelnost s principy demokratického právního státu, a to zejména pro jejich princip kolektivní viny, nerespektování presumpce neviny a diskriminace podle národnosti. Dále tyto dekryty zbavují občana státní příslušnosti proti jeho vůli, neumožňují mu svobodnou volbu místa k životu a kladou na ty Němce a Maďary, kteří by chtěli získat stejná práva jako Češi a Slováci, nespravedlivé a nepřiměřené požadavky. Zastánci dekretů poukazují na to, že jde o opatření z historicky poměrně vzdáleného období, které má dnes jen malou relevanci. Dále zdůrazňují, že odsun byl odsouhlasen vítěznými mocnostmi na konferenci v Postupimi a v době, kdy k němu došlo, nebyly postupy etnického čištění území pokládány za nepřijatelné řešení. Zastánci Benešových dekretů tvrdí, že zatímco v právních státech v době míru platí princip presumpce neviny, v době války, která je rozpoutána určitým státem či národem, platí princip kolektivní odpovědnosti. Dále je poukazováno na to, že německá menšina nebyla zbavena československé státní příslušnosti československými úřady až po II. světové válce, ale že se jí sama zbavila již roku 1938, kdy se čeští Němci stali příslušníky nacistického Německa, o což usilovali od druhé poloviny třicátých let prostřednictvím Sudetoněmecké strany.

3. 2. 8 Česko-německé vztahy v období totalitního Československa

Německá otázka, která se stále více komplikovala i ve vztazích mezi velmocemi, zůstala závažným problémem i pro stalinský režim v ČSR. Gottwald již před svým zvolením prezidentem v květnu 1948 deklaroval, že v otázce Německa se v podstatě jasně rýsují dvě cesty. První z nich je demokratizace Německa a druhou obnova německého imperialismu, který by se stal novým ohniskem neklidu v Evropě a hrozbou pro jeho sousedy. První cestou se samozřejmě podle Gottwalda vydalo pásmo sovětské, tedy budoucí NDR a druhou cestou pásmo západní. To již anticipovalo postoje komunistického Československa k oběma německým státům vzniklým definitivně v září října roku 1949. Německá demokratická republika byla pražskou vládou formálně uznána již 18. října 1949, tedy jedenáct dní po jejím vyhlášení. Gottwald označil vznik NDR jako mezník nejen v dějinách Německa, ale i jako událost historického významu pro další vývoj v Evropě. Ulbrichtův režim, zcela závislý na SSSR, šel pak skutečně příkladem při vytváření nových vztahů se sousedy NDR. Dne 23. června 1950 přijel šéf východoněmeckých komunistů Ulbricht do Prahy, aby zde ztvrdil neplatnost mnichovské dohody. Smlouvou z téhož dne bylo také potvrzeno, že mezi oběma státy není sporných a otevřených otázek. Smlouva

také uvádí, že oba státy nemají vůči sobě žádné územní ani hraniční nároky a odsun Němců z Československa je nezměnitelný, spravedlivý a je definitivním řešením.⁴⁵

Protipólem vztahů k NDR byl samozřejmě postoj československé komunistické vlády ke Spolkové republice Německo. Bonnská vláda, označovaná jako instrument Washingtonu, se stala jedním z hlavních protivníků, byť komunističtí předáci verbálně odmítali zatracování německého národa jako celku. Komunistická diplomacie, řízená sovětským vedením, deklarovala snahu o mírové sjednocení Německa. Ve skutečnosti jí však šlo o zpomalení rýsující se integrace SRN do západoevropských politických a především vojenských struktur. Po začlenění obou německých států do soupeřících vojenských bloků se změnil i charakter vzájemných vztahů. Otázka sjednocení ustoupila do pozadí a nejdůležitější součástí aktivity vůči SRN se staly problémy bezpečnostní. I přes určité snahy o normalizaci vztahů mezi Československem a SRN se nedařilo sporné otázky řešit. Stále trvala neshoda ohledně neplatnosti mnichovské dohody a na politiku Bonnu měly výrazný vliv organizace sudetoněmeckých vysídlenců. Nejviditelnějším projevem byla účast BHE (Bund der Heimatvertriebenen und Entrechteten) v prvních Adenauerových koaličních vládách. Právě politická aktivizace organizací vysídlenců v čele se sudetoněmeckým Landsmannschaftem byla vážným problémem bilaterálních vztahů a usnadňovala komunistickému režimu v Praze polemiky vůči „německému imperialismu“. Politická shromáždění vysídlených Němců, vedená mnohdy lídry iredentistických pronacistických hnutí ze třicátých let, vyvolávaly adekvátní reakce na československé straně, ač oficiálně bonnské ministerstvo zahraničí stávající německo-českou hranici nezpochybňovalo. Tento trend trval i v následujícím období a k podpoře požadavků sudetoněmeckých vysídlenců se postupně zavázaly všechny velké západoněmecké politické strany. Jestliže pak dohoda CDU se sudetoněmeckým Landsmannschaftem z listopadu 1964 výslovně připouštěla „národní a státoprávní řešení na základě práva na vlast a na sebeurčení sudetských Němců“, sotva se její vyznění shodovalo s prohlášením Adenauerova nástupce Ludwiga Erharda, jenž poprvé od roku 1949 deklaroval, že SRN nemá vůči Československu žádné územní nároky. Spolkový kancléř Erhard se sice nepřipojil k militantní deklaraci ze sudetoněmeckých dnů, kterou však přečetl ministr jeho vlády H. Ch. Seeböhm, která uvádí nutnost navrácení „uloupených území“ sudetským Němcům. Naopak 22. května 1964 vyhlásil, že spolková vláda neusiluje o revizi

---

⁴⁵ CHURANĚ, M. *Postupim a Československo:mýtus a skutečnost*, s. 133

československo-německých hranic. Potvrdil ale, že spolková vláda bude domáhat pro sudetské Němce jejich „právo na vlast“. Možnosti změny vztahů mezi ČSSR a SRN naznačil nástup velké koalice CDU – SPD v čele s Kurtem G. Kiesingerem v prosinci 1966. Nová vláda, v níž se funkce šéfa diplomacie ujal Willy Brandt, vydala 13. prosince 1966 prohlášení o nutnosti zlepšení vztahů s východními sousedy SRN. Na adresu ČSSR zaznělo, že mnichovská dohoda je považována za již neplatnou, ale i toto prohlášení bylo oslabeno připomenutím závazků, jež Kiesingerova vláda měla vůči sudetským Němcům. Problémy mezi Prahou a Bonnem nemohlo vyřešit ani krátké období „Pražského jara 1968“, i když se jeho tvůrci postupně odhodlávali zahájit vůči SRN aktivnější politiku. Jakékoliv iniciativy však předem narážely na nevráživost především NDR a také Polska. V únoru 1968 zahájila činnost obchodní zastupitelství v Praze a Frankfurtu a právě ve Frankfurtu proběhly tzv. Československé dny v SRN, což byla první podobná akce od skončení války. Na straně druhé však pokusy o neformální détente s Bonnem jen umocňovaly rostoucí nedůvěru moskevského vedení k demokratizačnímu procesu v ČSSR a staly se jednou ze záminek pro srpnovou invazi vojsk Varšavské smlouvy.⁴⁶

I přes pokrok, který vláda Willyho Brandta učinila ve vztazích se socialistickým blokem, nové posrpnové vedení ČSSR s normalizováním vztahů se SRN nikterak nespěchalo. Z odtajněných materiálů je zřejmé, že k přípravě vlastních negociací s Bonnem přistoupilo až na pokyn moskevského vedení.⁴⁷ Přípravy mezistátní smlouvy, jejímž hlavním cílem bylo dořešení právní neplatnosti mnichovské dohody, začaly na jaře roku 1971. Zpočátku však jednání probíhalo bezvýsledně, protože obě strany zastávaly v interpretaci neplatnosti mnichovské dohody zcela odlišná stanoviska. K určitému sblížení došlo během roku 1972, kdy nový ministr zahraničí Chňoupek sice zopakoval, že „NSR se musí jednou provždy distancovat od hitlerovské agrese proti Československu“, tj. uznat zásadní neplatnost mnichovské dohody, Bonnu však bylo dáno důvěrně najevo, že by vláda ČSSR nevyvozovala z podobného uznání žádné právní ani majetkové nároky. V Praze pak začaly poprvé zaznívat i oficiální ocenění Brandtovy zahraniční politiky a v říjnu 1972 šéf diplomacie Chňoupek prohlásil před parlamentem, že se „vztahy s NSR musí definitivně zbavit nánosů minulosti, které na ně navršila nacistická éra“.⁴⁸ V dubnu 1973 bylo

---

⁴⁶ DEJMEK, J., *Československo, jeho sousedé a velmoci ve 20. století (1918 až 1992), vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*, s. 65-74

⁴⁷ BŘACH, R., *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSR a SRN z roku 1973. Od prvních rozhovorů po ratifikaci smlouvy*, s. 12

⁴⁸ Citace z Chňoupkova výkladu ve Federálním shromáždění 30. října 1972, DČZP 1972, s. 380

v neoficiálních negociacích dosaženo předběžné kompromisní shody, když byla mnichovská dohoda prohlášena za nulitní (*nichtig*) a tento termín se nakonec dostal do připravovaného textu mezistátní smlouvy. Po dalších jednáních ministři zahraničí Chňoupek a Schell Smlouvu o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN konečně parafovali 20. června 1973. Tato smlouva byla nakonec podepsána 11. prosince 1973 a ve své preambuli deklarovala vůli obou stran „jednou provždy skoncovat s neblahou minulostí ve svých vztazích,...s tím, že v obou zemích vyrostla nová generace, která má právo na zajištění mírové budoucnosti“. Článkem I se mnichovská dohoda prohlašovala za nulitní, což se blížilo více československému právnímu hledisku. V článku II bylo ovšem konstatováno, že toto uvedení neruší právní účinky vůči soukromým osobám a že se jím nevytváří právní základna pro materiální nároky ČSSR vůči SRN. V článku III se vedle rezignace na užití síly ve vzájemných vztazích, obě strany zavázaly k neporušitelnosti vzájemných hranic nyní i v budoucnu. Dále se zavázaly k respektování územní celistvosti a vyhlásily neexistenci jakýchkoliv územních nároků. Článkem V se pak zavazovaly k rozšíření sousedské spolupráce v oblasti hospodářství, vědy, kultury a ekologie.⁴⁹

Smlouvu mezi ČSSR a SRN z prosince 1973 doplnila v lednu 1975 dohoda o dalším rozvoji hospodářské, průmyslové a technické spolupráce, díky níž SRN upevnila pozici nejdůležitějšího obchodního partnera ČSSR ze západních států. Když přijel G. Husák 10. dubna 1978 na historicky první návštěvu hlavy československého státu do SRN, vyhlásil, že bude usilovat o vzájemné zlepšení vztahů „schrittweise“, tedy postupně krok za krokem. Tento vývoj vzájemně se lepších vztahů se však změnil po nástupu Helmuta Kohla do úřadu spolkového kancléře. Těžiště politické aktivity SRN se přesunulo k zintenzivnění kooperace s USA. Krizi mezi Bonnem a státy východního bloku umocnilo definitivní rozhodnutí o rozmístění amerických raket na území SRN na podzim roku 1983. V případě Československa přispěla ke zhoršení vztahů také nová aktivita svazu vysídlenců, které se nyní dostávalo výraznější podpory nejen od zemských reprezentantů, ale i od spolkové vlády. Poté co se spolkový prezident Karl Carstens zúčastnil 35. sudetoněmeckých dnů v červnu 1984, se o dva roky později, poprvé v historii, zúčastnil sudetoněmeckých dnů i spolkový kancléř. Proti tomu protestovala vláda v Praze, jako proti jevu, který je v rozporu s duchem i literou prosincové smlouvy a také deklarace z roku 1978.

---

⁴⁹ BŘACH, R., *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSR a SRN z roku 1973. Od prvních rozhovorů po ratifikaci smlouvy*, s. 73-80

V polovině roku 1986 začalo docházet ke zlepšování vztahů mez SRN a SSSR, přičemž pomyslným zlomem byla návštěva spolkového prezidenta Richarda von Weizsäckera v Moskvě. Gorbačovem prosazovaná vize „evropského domu“ od Atlantiku po Ural ovlivnila i vztahy mezi Bonnem a Prahou, což potvrdila několikrát odložená návštěva Helmuta Kohla Prahy. Kohl přivezl koncem ledna 1988 do Prahy celý balík otázek, o nichž byla ještě před několika léty diskuse prakticky nemožná. Byly to problémy nejen hospodářských vztahů, ale i ekologických vlivů. Dále to bylo prohlubování politických vztahů v rámci elit, ale též problém „*ještě intenzivnější účasti občanů našich zemí na výměně a spolupráci*“, což mělo být dosaženo větší prostupností hranic.⁵⁰ Poslední komunistická vláda pod vedením Ladislava Adamce byla ochotna přistoupit k určitému rozšíření vztahů ze SRN, samozřejmě především v ekonomické oblasti. Brzy však byla konfrontována s celkovou proměnou klimatu ve svém sousedství, jejímž hlavním projevem byla masová emigrace občanů NDR přes Maďarsko na Západ. Shromažďování dalších uprchlíků na ambasádě SRN v Praze bylo nakonec hlavním důvodem poslední návštěvy H.-D. Genschera v „komunistické“ Praze. Rozhodnutí Adamcova kabinetu z konce září 1989, umožnit východoněmeckým uprchlíkům vycestovat do SRN, bylo tak posledním aktem „německé“ politiky ČSSR.⁵¹

Československo-východoněmecké vztahy, které dříve narušovaly občasné útoky východoněmeckých komunistických představitelů proti některým projevům politického a kulturního uvolňování v Československu, výrazně zasáhla participace východoněmecké armády na invazi do Československa v roce 1968. Nové „normalizační“ vedení se pokoušelo o nápravu vztahů s NDR již od začátku roku 1969, avšak ke skutečnému pokroku došlo až po politickém pádu W. Ulbrichta na jaře roku 1971. Pražské vedení při každé příležitosti zdůrazňovalo nutnost mezinárodního uznání NDR a nutnost ukončení diskriminace NDR v mezinárodních vztazích. S nástupem nového vedení SED v čele s Erichem Honeckerem se pak komunistické Východní Německo stávalo pro ČSSR jedním z nejdůležitějších partnerů. Tento nadstandardní vztah potvrdila i nová smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, podepsaná v Berlíně 3. června 1977. Další dlouhodobá obchodně politická smlouva byla podepsána v květnu 1980 a ještě téhož roku v prosinci podepsali předsedové vlád Štrougal a Stoph novou smlouvu o společných

---

⁵⁰ Kohlův rozhovor pro Rudé právo z 23. ledna 1988.

⁵¹ DEJMEK, J., *Československo, jeho sousedé a velmoci ve 20. století (1918 až 1992), vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*, s. 75-84

hranicích. Po nástupu M. S. Gorbačova do čela KSSS se ještě v listopadu 1985, při návštěvě Gustáva Husáka ve východním Berlíně, hlavní představitelé NDR a ČSSR shodli na absolutní podpoře nové sovětské politiky. Urychlení Gorbačovovy „perestrojky“, definitivně ohlášené v lednu 1987, se stále více zdůrazňovanou potřebou demokratizaci začalo oba režimy novému sovětskému vedení vzdalovat, což přispělo k dalšímu prohloubení vzájemných vazeb. Ještě v létě 1989 se obě komunistická vedení shodla na pozitivním ocenění masakru opozice v Pekingu, ale již o pár týdnů zahájený masový exodus východních Němců, využívajících i ambasády SRN v Praze, předpovídal konec obou komunistických režimů.⁵²

3. 2. 9 Vztahy mezi ČSFR a SRN po roce 1989, Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci

Vztah k Německu po roce 1989 zaujímal v české politice prominentní místo a obsahoval prvek dvojkolejnosti. Vyjadřoval jak naději na budování nové Evropy bez bariér a dobrou bilaterální spolupráci, tak obavu z možných snah o revizi výsledků druhé světové války. Program federální vlády v letech 1990-1992 podpořil bez předběžných podmínek sjednocení Německa a mimo jiné se v něm uvádí: „*Jsmo přesvědčeni, že vytvoření německé měnové, hospodářské a sociální unie nebude mít negativní dopady na naši ekonomickou spolupráci s NDR a perspektivně i se sjednoceným Německem*“. V politické rovině se orientoval na integrační proces, bezpečnost a zachování teritoriálního status quo: „*Chceme, aby se sjednocování Německa využilo na urychlení evropské integrace. Nevylučujeme přitom začlenění jednotného Německa do NATO. Za nevyhnutelnou však požadujeme záruku neporušitelnosti západní polské hranice na Odře a Nise*“.⁵³

Politika první „polistopadové“ reprezentace v čele s Václavem Havlem vycházela s přesvědčením, že uspořádání poměru k Německu je nejdůležitějším cílem zahraniční politiky a z toho vycházely její kroky vůči Bonnu, respektive Berlínu. První zahraniční cesta Václava Havla, tři dny po jeho zvolení hlavou státu, vedla právě do obou německých států. Ačkoliv se mnohé evropské vlády obávaly potenciální síly osmdesátimilionové německé velmoci, vedení československé diplomacie sjednocení Německa naopak

⁵² DEJMEK, J., *Československo, jeho sousedé a velmoci ve 20. století (1918 až 1992), vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*, s. 75-84

⁵³ Česko. *Programové prohlášení vlády ČSFR ze dne 3. července 1990*[on-line]. Dostupné z www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26632&tmplid=50. [cit. 2012-10-11].

podporovalo. Ministr zahraničí Jiří Dienstbier pro sjednocení plédoval již v disidentských časech. Prezident Havel razil myšlenku, vycházející z přesvědčení, „že se již nemusíme bát jedni druhých“ a ta vyústila v jeho památnou omluvu Němcům za transfer jako pomstu a odsouzení „nemorálního principu kolektivní viny“. Václav Havel mimo jiné řekl: „Šest let nacistické nadvlády stačilo na to, abychom se stali obětí infekce zla. Namísto toho, abychom předali ty, kteří zradili tento stát, řádnému soudu, jsme je vyhnali ze země a potrestali odplatou, která šla za hranice zákona. To nebyl trest. To byla pomsta.“⁵⁴ Tato slova velmi povzbudila nároky sudetoněmeckých vysídlenců a ještě pak více jejich naděje posílily nabídky dvojího občanství ze strany některých českých politiků v následujícím roce. V samotném Československu však Havlova omluva způsobila mnoho negativních reakcí, zejména v řadách protifašistických bojovníků a levice.

Základem mezistátních vztahů mezi oběma státy se měla stát nová čs. - německá smlouva, jejíž příprava začala počátkem roku 1991. Původní požadavek Bonnu, na teoretickou možnost kolektivního návratu sudetských Němců a materiální podporu německé menšiny v ČSFR, vznesený státním tajemníkem D. Kastrupem, ovšem Praha odmítla. V květnu 1991 ale prezident Havel, při přejímání ceny Karla Velikého, nabídl mimo jiné možnost individuálního návratu těch sudetských Němců, kteří se chtějí vrátit, přiznání jim čs. občanství a účast na privatizaci. Výměnou za to česká strana požadovala rezignaci na další majetkové nároky ze strany Bonnu a uznání neplatnosti mnichovské dohody od samého počátku. Spolková vláda v čele s kancléřem H. Kohlem na tuto nabídku nereagovala. Pro organizace vysídlenců, ale i pro jejich bavorského patrona z CSU byla beztak nedostatečná, protože z jejich strany nadále trval požadavek práva na „kmenovou vlast“. Ze strany mluvčích sudetských Němců bylo stále častěji potvrzováno, že více než finanční odškodnění, které prosazovala například bavorská vláda, jim jde o „naturální restituci“ v českých zemích. To nakonec vedlo k tomu, že majetkové záležitosti byly ze smlouvy, parafované v říjnu 1991, vyloučeny.⁵⁵

Tzv. Smlouva mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci byla po mnoha odkladech podepsána až 27. února 1992. V preambuli smlouvy se uvádí: že, „oba státy hodlají navázat na plodné tradice společných dějin a na výsledky dosavadní spolupráce...“, hovoří se zde taky o obětech války a také obětech „vyhnání“, které tímto

---

⁵⁴ HAVEL, V., *Projevy*, s. 182

⁵⁵ DEJMEK, J., *Československo, jeho sousedé a velmoci ve 20. století (1918 až 1992), vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*, s. 85-87

kladla do stejné roviny. Ze zásadních požadavků československého státního zájmu pak opakovala neplatnost mnichovské dohody, odkazem na smlouvu z roku 1973. Článek II sice deklaroval respektování územní celistvosti a neporušitelnosti hranic, avšak v článku III se hovořilo o hranicích existujících, v německém překladu označovaných jako *bestehende*, což podle kritiků textu skrývalo potenciální revizionistický účel. Československá strana vyšla Bonnu vstříc i doprovodným dopisem J. Dienstbiera ministru zahraničí Genscherovi, v němž bylo obsaženo prohlášení vlády, „že *perspektiva plného začlenění České a Slovenské Federativní Republiky do Evropských společenství, uvedená v článku 10; bude vzrůstající měrou vytvářet možnost, aby také občané Spolkové republiky Německo se mohli usazovat v České a Slovenské Federativní Republice*“. Smlouva dále řeší celou škálu otázek od hospodářské spolupráce, spolupráce v rámci životního prostředí, kooperace mezi regiony a obcemi až po otázku menšin. Vymezuje rámec pro široce rozvinutou spolupráci a předpokládá pravidelná setkání na vládní úrovni.⁵⁶ Tato smlouva z roku 1992 sice má mnohé nedostatky a jsou v ní četné rezervy (např. stále neřešené majetkoprávní otázky), představuje však solidní základ pro intenzifikaci vzájemných vztahů a ještě důslednějšího nastolení normality v každodenní praxi a na nejrůznějších úrovních.

3. 2. 10 Vztahy mezi Českou republikou a SRN

Rozdělení Československa, které se uskutečnilo v poměrně krátké době po sjednocení Německa, znamenalo významnou kvalitativní změnu česko-německé relaci. Z geopolitického hlediska ztratily oba nástupnické státy ČSFR na svém významu a váze. Z tohoto důvodu došlo k určitému oslabení České republiky vůči německému sousedovi. Bylo tedy novým úkolem jak pro českou tak pro německou diplomacii najít novou podobu dalšího směřování vzájemných vztahů. V průběhu 90. let minulého století se v politické oblasti česko-německých vztahů nejvíce objevovala témata spojená s evropskou problematikou a s otázkou historické zátěže mezi oběma státy. Nejdynamičtěji se ovšem rozvíjely vztahy převážně nepolitické, jako přeshraniční spolupráce a přímé kontakty veřejných i soukromých institucí a osob. Německo se také stalo prioritním hospodářským partnerem ČR.⁵⁷

⁵⁶ Smlouva o dobrém přátelství 27. února 1992[on-line]. Dostupné z http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/03/Deutsch__tscheschiche__Beziehungen/seite__vetrag__gute__nachbarschaft__cz.html. [cit. 2012-10-23].

⁵⁷ Handl, V., *Česká politika vůči Německu*, s. 74

Česká vláda kladla po rozdělení federace největší důraz na zlepšení šancí integrace České republiky do západních struktur a jasně deklarovala zájem o přijetí do NATO a Evropské unie. Spolupráce se SRN hrála v této oblasti velmi důležitou úlohu, neboť právě Německo bylo vnímáno jako hlavní zahraniční partner, jehož investice a politickou podporu Česká republika potřebuje.

3. 2. 11 Česko-německá deklarace

Velký posun ve vzájemných vztazích nastal v důsledku jednání o Česko-německé deklaraci. Předcházelo tomu vystoupení tehdejšího českého prezidenta Václava Havla v pražském Karolinu. Havlův projev „Češi a Němci na cestě k dobrému sousedství“, pronesený 17. února 1995, znamenal důležitý impuls pro zahájení další etapy dialogu s německou vládou. Na domácí scéně se tento projev setkal většinou s pozitivním ohlasem, neboť vyjádřil myšlenky vyhovující většině společnosti. Ta v něm našla obhajobu národních zájmů a vyrovnání omluvy z prvního roku jeho prezidentského mandátu, která byla vnímána jako jednostranná. Jinak tomu bylo na německé straně, kde projev neuspokojil nejen Sudetoněmecké krajanské sdružení, ale i německou vládu. Ministr zahraničí K. Kinkel ve vládním prohlášení vyjádřil zklamání s některými pasážemi Havlova projevu, zejména těmi, které se týkaly odškodnění sudetských Němců.⁵⁸ I přes tuto kritiku se mu podařilo připravit půdu pro další aktivní kroky české diplomacie.

I když je Česko-německá deklarace poměrně krátký text, trvala vyjednávání o znění deklarace celé dva roky a hledání kompromisu bylo poměrně obtížné. Kontroverze těchto jednání spočívala i v tom, že probíhala čistě na vládní úrovni a měla přísně tajný charakter. Opoziční strany a část veřejnosti v obou zemích důrazně protestovaly proti tomu, že nebyly k jednáním také přizvány. Vlastní jednání poměrně rychle dospěla ke kompromisním formulacím. Brzdícím faktorem ovšem byly vnitropolitické souvislosti, které modifikovaly již dojednaný text a posunovaly závěr jednání.⁵⁹

Dne 20. prosince 1996 se za návštěvy Klause Kinkela v Praze podařilo Deklaraci parafovat. K definitivnímu podpisu *Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* pak došlo během pražské návštěvy Helmuta Kohla 21. ledna 1997. V tomto významném dokumentu se vlády obou zemí zmiňují o společném kulturním

---

⁵⁸ KURAL, V. *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*, s. 19

⁵⁹ HANDL, V. *Česko-německá deklarace 1997 – mezi minulostí a zítřkem?* In: *Mezinárodní vztahy 3/1998*. s. 8

dědictví a odmítají řešení starých křivd pomocí křivd nových. Dále apelují na pohled do budoucnosti a sdílení společných hodnot demokratických společností. Zároveň však obě strany uznávají odpovědnost za utrpení a křivdy, které si obě strany v minulosti způsobily. Německá strana se zavazuje, že nebude blokovat vstup ČR do Evropské unie a NATO v přesvědčení, že je to ve společném zájmu obou zemí. Zásadní význam Česko-německé deklarace je v tom, že otevřela proces institucionalizace širokých společenských vztahů, které se zabývají dialogem mezi českou a německou společností a vytvářejí pro něj podmínky. Vytvořila také institucionální základnu pro spolufinancování společných projektů.⁶⁰

3. 2. 12 Naplňování, přínos a ohlasy Česko-německé deklarace

I přes rozdílné interpretace některých pasáží měla Deklarace jistý potenciál hned v několika rovinách česko-německých vztahů. V rovině morální je zásadní hodnotou dokumentu vyjádřená úcta k obětem nacismu následných poválečných událostí. Za další rovinu působení Deklarace se pak může považovat rovina politická. Zde se největší hodnotou stal společný závazek obou států nezatěžovat bilaterální vztahy otázkami minulosti, přijatý na základě akceptace rozdílnosti svých postojů. Češi a Němci se tak zavázali tolerovat fakt, že každá strana setrvává u vlastního vnímání minulosti a řídí se odlišnými právními názory. Za třetí rovinu česko-německé relace, v níž Deklarace působila, lze označit rovinu praktickou. Na základě článků VII a VIII Deklarace tak vznikl společný fond a diskusní fórum. Zvláště pak činnost česko-německého Fondu budoucnosti se rozvinula velmi efektivně. Fond budoucnosti se podílel na podpoře celé řady projektů obnovy kulturní krajiny, ekologických projektů, vydání publikací, setkávání mládeže, výuky jazyků a dalších aktivit.⁶¹

Velmi významné gesto vzhledem k poválečným událostem učinila vláda České republiky v roce 2005, kdy svým usnesením č. 1081 z 24. srpna 2005 uznala zásluhy československých občanů německé národnosti v protifašistickém odboji. Tímto usnesením uvolnila vláda finanční příspěvek na uskutečnění projektu dokumentace osudů aktivních

---

⁶⁰ HANDL, V. "Deklarace - od akceptace jinakosti k porozumění". In: Loužek, M. (ed.): *Česko-německá deklarace. Deset let poté*, s. 73-80

⁶¹ HANDL, V. "Deklarace - od akceptace jinakosti k porozumění". In: Loužek, M. (ed.): *Česko-německá deklarace. Deset let poté*, s. 91

odpůrců nacismu včetně příslušné informační kampaně.⁶² Tento projekt byl zahájen informační kampaní s cílem vyhledat co největší počet pamětníků. Tato kampaň probíhala ve spolupráci s Ministerstvem zahraničí ČR, zastupitelskými úřady ČR a českými centry. Adresáty projektu, tedy potencionálními narátory, se v souladu se zadáním projektu mohly stát osoby, které splňovaly alespoň dvě z následujících kritérií: I. dne 29. září 1938 žily na území dnešní České republiky; II. v průběhu druhé světové války se aktivně zapojily do odboje doma i v zahraničí nebo byly nacistickým režimem perzekuovány; III. utrpěly újmu po 8. květnu 1945 v souvislosti s opatřeními uplatňovanými proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu.⁶³ Protifašistický odboj těchto lidí představoval po dlouhou dobu problematické téma a ani po roce 1989 nezapadal do ustálených představ o moderních dějinách a zůstával po další léta v pozadí zájmů politiků a historiků. Prakticky až tímto aktem z roku 2005 vyslovila vláda České republiky omluvu za příkoří, která byla těmto občanům po válce způsobena.⁶⁴

Tento pozitivní vývoj ve vztazích mezi oběma státy není ovšem vždy kladně přijímán všemi skupinami obyvatelstva na obou stranách. V České republice používají protiněmecká témata zejména příslušníci různých ultrapravicových stran sdružení, ale i extrémní levice. Jedním z těchto uskupení je například Sdružení pro republiku- Republikánská strana Československa (SPR-RSČ), pro kterou je příznačný protiněmecký postoj. Tradiční odpor Republikánů vůči všemu německému je jednou z příčin odmítání integračního procesu jako takového. Ve volebním programu SPR-RSČ pro parlamentní volby 2006 se uvádí: „..., ztráta suverenity ve prospěch EU by zemi oslabila vojensky, politicky i ekonomicky, čímž by se z ní stala pouze bezvýznamná provincie Německa.“⁶⁵ Jednou z dalších organizací působících v České republice, která velmi často používá protiněmeckou rétoriku, je občanské sdružení Akce 99 národní obnovy (ANO). Tato ultrakonzervativní katolická organizace se silnými nacionalistickými sklony vystupuje ve

---

⁶² Usnesení vlády ČR ze dne 24. srpna 2005 č. 1081 o Prohlášení vlády ČR vůči aktivním odpůrcům nacismu, kteří byli po skončení druhé světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu, a o podpoře projektu dokumentace osudů takto postižených osob [on-line]. Dostupné z <http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/WebGovRes/FAE53BE85263049CC12571B6006BCA45?OpenDocument> [cit. 2013-01-15].

⁶³ ČERMÁKOVÁ, B., WEBER, D. Československu věrni zůstali, s. 7-8

⁶⁴ KOKOŠKOVÁ, Z. a kolektiv. Osudy zapomenutých hrdinů, s. 6

⁶⁵ Volební program pro parlamentní volby 2006 [on-line]. Dostupné z <http://www.republikani.com/program.htm#Suverenita> [cit. 2013-01-15].

svém programu proti členství v EU jako prostředku pro zbavení ČR suverenity a nástroje Němců k ovládnutí českého národa.⁶⁶

Mezi nejvýznamnější organizace na německé straně, které nesouhlasí s výsledky dosaženými ve vzájemném česko-německém dialogu, patří Sudetoněmecké krajanské sdružení (SKS), zejména jeho nejradikálnější součást Witikobund. Tato nacionálně šovinistická organizace byla založená roku 1948 sudetoněmeckými nacisty a od roku 2001 je německou tajnou službou považována za extremistickou. Ve své zprávě z roku 2004 uvádí MV ČR o Witikobundu následující: „*Pozornost si rovněž zaslouží organizace bývalých sudetoněmeckých nacistů – Witikobund, který v prostředí landsmanschaftu šíří protičeské názory. Programem organizace je odstranění tzv. „zločinných Benešových dekretů“ a odčinění údajných válečných zločinů Spojenců a jejich stoupenců na německém národě. Dále program obsahuje vymýcení tzv. lží o zločinech Němců za druhé světové války a pranýřování tzv. holocaustové kultury jakožto projevu neněmeckého způsobu myšlení. Kromě Bavorska je na německém území jeho nejsilnější složkou organizace v Severním Porýní – Vestfálsku. Od r. 2001 je Witikobund považován ze strany německé zpravodajské služby BfV za extremistickou organizaci. Působí též v Rakousku, kde provádí patrně nejostřejší protičeskou propagandu. Vliv Witikobundu ve Spolkové republice Německo v poslední době vzrostl*“.⁶⁷

Je zřejmé, že přes všechny snahy a kroky, které byly v relaci česko-německých vztahů učiněny, jsou témata týkající se 2. světové války a Benešových dekretů stále velmi živá a názorově rozdělující společnost. Toto dokládá například i kampaň při volbě českého prezidenta v roce 2013.⁶⁸

---

⁶⁶ *Vážný důvod k přemýšlení o Evropské unii. Vol EU a staneš se mrzákem* [on-line]. Dostupné z http://www.natia.cz/vyber/vyber_cz.asp?page=2&subpage=1&sublevel=39 [cit. 2013-01-15].

⁶⁷ *Zpráva MV ČR o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR z roku 2004* [on-line]. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2005/bs2004.pdf> str. 15 [cit. 2013-01-15].

⁶⁸ *Benešovy dekrety tématem předvolebního týdne* [on-line]. Dostupný z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/prezident-2013/volebni-videoarchiv/211744-benesovy-dekrety-tematem-predvolebniho-tydne/>

3. 3 Integrační procesy a přeshraniční spolupráce

3. 3. 1 Regionální integrační procesy

Evropskou integrací lze nazvat složitý proces sjednocování států s dlouhou vlastní historií, kulturou a tradicemi, které mají sice hodně společných rysů, ale zároveň se v mnoha směrech odlišují. Integrací se jednotlivé státy vzdávají části své suverenity v přesně specifikovaných oblastech, a proto je celý integrační proces hledáním rovnováhy a cesty, která je přijatelná pro všechny. Základem evropských integračních procesů je spolupráce přes hranice. Jejím hlavním smyslem a cílem je překonávání předsudků a různých překážek soužití, které brání vytváření společných hodnot, přinášejících užitek všem zainteresovaným občanům. Koncem 80. let dochází k obrodě regionalismu a regionálních integračních procesů. V mnoha oblastech byly oživeny staré regionální organizace a postupně vznikají nová regionální uskupení. Politický a ekonomický význam regionalismu a zájem o regionální integraci koresponduje mimo jiné s rozšířením Evropské unie. Regionální integrační procesy jsou významným prvkem současné regionální i mezinárodní politiky a účast na těchto procesech ovlivňuje politickou, ekonomickou a bezpečnostní situaci participujících států.⁶⁹

Geopolitická poloha České republiky určuje důležitost spolupráce a sblížování se sousedními zeměmi, zvláště pak ze SRN. Cíle evropské integrace mezi oběma státy se daří velmi dobře naplňovat v některých oblastech, jako je například vzájemný obchod. Rezervy ve vzájemných vztazích je možné najít v oblasti politické, kde některé stereotypy plynoucí z historické zkušenosti obou národů ovlivňují vzájemné vztahy a zpomalují proces evropské integrace. I přes historickou zátěž a odlišné politické a ekonomické postavení je patrná snaha o vzájemnou kooperaci nejen v soukromé sféře, ale i mezi státními institucemi, regiony i jednotlivými městy.

3. 3. 2 Vývoj a motivace přeshraniční spolupráce

Státní hranice, které byly vytvořeny v posledních třech stoletích, rozdělily často jednotlivé evropské regiony a etnické skupiny na několik částí. Často však tyto hranice byly vytvořeny nepřirozeně a strach z vojenské agrese přispíval k tomu, že u nich vznikly extenzivní řídké osídlené zóny. Z tohoto důvodu mělo obyvatelstvo a s tím související ekonomické činnosti sklon k postupnému posunu od hranic směrem do vnitrozemí

---

⁶⁹ WAISOVÁ, Š. *Regionální integrační procesy*, s. 10

národních států. Z příhraničních regionů se postupně staly okrajové, strukturálně slabé oblasti s omezenými dopravními vazbami. Zejména ve Střední a Východní Evropě prohloubily tyto problémy rozdílné politické ideologie a ambice jednotlivých vojenských bloků. Tento nelichotivý stav v příhraničních prostorech přinášel řadu problémů, a proto již v 50. letech 20. století docházelo mezi některými státy k pokusům o odstranění hraničních bariér. Hlavním motivem bylo vyrovnání životní úrovně s vnitrozemím, které bylo těžko dosažitelné pouhým rozvojem podporovaným z národních center. Vznikem přeshraniční spolupráce docházelo k oslabování negativních efektů hranic a vytváření meziregionálních kontaktů, jež v první fázi sloužily k předávání poznatků a zkušeností ve vztahu ke specifickým problémům regionů. Přeshraniční spolupráce se stala nástrojem hraničních regionů, jak minimalizovat negativní dopady spojené s existencí národní hranice, zejména nízkou zalidněností, podprůměrnou ekonomickou výkonností a špatnou dopravní dostupností. Výhodou přináší i „synergický efekt“, kdy spolupráce více subjektů přináší efektivnější výsledky a umožňuje realizovat projekty, které by byly pro jednotlivé obce či regiony nedosažitelné.⁷⁰

V důsledku demokratizačních procesů ve střední a Východní Evropě se do té doby neprodyšné hranice vůči západoevropským zemím staly prostupnějšími. V těchto oblastech však mnohdy až doposud zůstaly „prázdné“ prostory nebo zde dochází ke styku zón se značnými hospodářskými a sociálními rozdíly. Tyto specifické problémy vyžadují mimořádnou pozornost ve prospěch příhraničních regionů. Po roce 1989 byla regionální podpora příhraničních oblastí založena na *plánech a strategiích příhraničního rozvoje* a na příslušných *operačních programech* v rámci Iniciativy Evropského společenství INTERREG. Dne 1. července 2004 byl na české straně oficiálně vyhlášen program Iniciativy společenství INTERREG IIIA Česká republika – Svobodný stát Bavorsko. Součástí tohoto programu je tzv. Dispoziční fond. Jedná se o flexibilní nástroj, který podporuje menší projekty typu příhraničních setkávání a výměn mládeže, jejichž záměrem je prohlubovat kontakty mezi lidmi na obou stranách hranice.⁷¹

---

⁷⁰ WOKOUN, R. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*, s. 15

⁷¹ *Programy EU* [on-line].

Dostupné z <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/programy-eu/detail?id=3736> [cit. 2013-02-11].

3. 3. 3 Nositelé přeshraniční spolupráce

Nositele přeshraniční spolupráce je možné rozdělit do skupin podle role, jakou tito nositelé hrají v integračních procesech:

- *Politici aktéři* působící jak na národní, tak na nadnárodní úrovni. Mezi tyto politické instituce patří národní vlády, Rada Evropy, instituce EU, nebo organizace typu OBSE. Patří sem i různá propojení regionálně blízkých států jako je například Visegrádská skupina. Tyto aktéři především vytvářejí rámcové podmínky a pravidla pro spolupráci přes hranice. Stanovují konkrétní podmínky pro spolupráci a uzavírají mezinárodní dohody, které však někdy jsou jen důsledkem již fungující příhraniční spolupráce.
- *Ekonomičtí aktéři* jsou zastoupeny podnikatelskými subjekty různé velikosti, nebo profesními a hospodářskými komorami, jež svými aktivitami napomáhají v příhraničních regionech vytvářet jednotný evropský trh a rozvíjet hospodářství a infrastrukturu těchto regionů. Protože však ekonomická integrace má spíše globální charakter, může do jisté míry aktivita nadnárodních ekonomických korporací působit jako rušivý element regionální spolupráce.
- *Místní aktéři přeshraniční spolupráce v příhraničních regionech*, mezi které je možno zahrnout euroregiony, kraje, obce, ale i neziskové organizace, spolky, školy nebo zájmové organizace. Tato forma spolupráce na lokální úrovni je podporována programy přeshraniční spolupráce EU a naplňuje myšlenku subsidiarity a větší samostatnosti přirozených regionů. Výhodou místních aktérů je dobrá znalost místních poměrů a poměrů na druhé straně hranice, která pomáhá v realizaci společných projektů.
- *Aktéři spontánní přeshraniční spolupráce* navazující přátelské neformální vazby, jež jsou oproštěny od účelových důvodů spolupráce a jsou výsledkem dlouhodobého sousedského soužití. Vztahy mezi těmito aktéry jsou základem pro vytváření přeshraniční komunity s převahou sociálních vazeb založených na osobních vztazích. Spolupráce probíhá v rámci běžných kontaktů každodenního života. Právě tyto vztahy a vazby mezi těmito aktéry přeshraniční spolupráce při česko-bavorské hranici jsou hlavní náplní empirické části diplomové práce.⁷²

---

⁷² ZICH, F. *Nositele příhraniční spolupráce na česko-německé hranici*, s. 11

3. 3. 4 Česko-bavorská spolupráce a vzájemné vztahy

Česko-bavorský příhraniční region hraje významnou roli v procesu integrace ve střední Evropě a podporuje utváření evropské identity. Spolupráce mezi Českou republikou a Svobodným státem Bavorsko začala intenzivně probíhat již v první polovině devadesátých let. Česká republika v tu dobu ještě nebyla členskou zemí Evropské Unie a společné projekty se realizovaly prostřednictvím předvstupních programů Phare CBC nebo INTERREG. V současném programovacím období (2007-2013) je přeshraniční spolupráce samostatným cílem unijní kohezní politiky tzv. Evropské územní spolupráce. Evropská unie podporuje jednotlivé projekty v česko-bavorském příhraničí prostřednictvím Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF), jehož cílem je vytvoření společného životního, přírodního a hospodářského prostoru. Jedním z nejvýznamnějších projektů je vytvoření Euroregia Egrensis. Tato společná příhraniční instituce rozvíjí a koordinuje partnerskou spolupráci a rozvoj napříč hranicemi mezi Svobodným státem Bavorsko, Svobodným státem Sasko a Českou republikou. Projekt, který byl založen v únoru 1993, podporuje například spolupráci sousedících národních parků Český les a Bayerischer Wald. Mezi jeho úspěchy se řadí vytvoření Centra Bavaria Bohemia (CeBB) v Schönsee nebo také přeshraniční cyklostezka Euroregio Egrensis - jižní trasa. Na mezistátní úrovni byly uzavřeny dohody v oblasti vysokoškolského vzdělávání, umožňující výměny studentů a profesorů, pořádání seminářů a práci na společných projektech. Důležitým bodem je i ochrana přírody a životního prostředí, koordinovaná ministerstvy obou zemí. Stěžejní pilíř přátelství představují česko-bavorská partnerství měst. Mezi českými a bavorskými městy a obcemi bylo založeno již více než 50 partnerství. K prohloubení výborných vztahů mezi sousedy vede i aktivita občanů mimo státní instituce, díky níž se daří organizovat společné kulturní nebo sportovní akce.⁷³ Zřízením oficiálního zastoupení v Praze v létě roku 2007 posílilo Bavorsko svou přítomnost v České republice. Toto oficiální zastoupení Svobodného státu Bavorsko při Česko-německé obchodní a průmyslové komoře je kontaktním místem pro bavorské firmy, které plánují vstoupit na český trh. Mimo jiné pomáhá při hledání vhodných českých partnerských firem a při vyhledávání a poskytování informací o konkrétních investičních možnostech. Toto bavorské zastoupení v České

---

⁷³ *Česko a Bavorsko jako sousedé* [on-line]. Dostupné z <http://tschechien.ahk.de/cz/zastoupeni/zastoupeni-svobodneho-statu-bavorsko/cesko-a-bavorsko-jako-sousedede/> [cit. 2013-02-19].

republiky je ale také kontaktním místem pro české firmy a podnikatelské subjekty, které chtějí vyvíjet podnikatelskou činnost v Bavorsku. Za tímto účelem jim nabízí poradenské služby.⁷⁴

K významným mezníkům v česko-bavorských vztazích patří dvě návštěvy bavorského premiéra Horsta Seehofera v České republice. K historicky první návštěvě došlo v prosinci roku 2010, kdy Horst Seehofer přijel na pozvání předsedy vlády Petra Nečase. Do této doby nebyly vztahy v oficiální politické rovině nikterak vřelé a předchůdce Horsta Seehofera v premiéřské funkci Edmund Stoiber nikdy Českou republiku nenavštívil. Výsledkem tohoto setkání bylo přijetí dokumentu, ve kterém oba premiéři poukazují na společné duchovní a kulturní tradice obou států. Vyjádřili také snahu posílit spolupráci v energetice, podporovat výuku jazyka sousední země, rozšířit výměnné programy pro vědecké pracovníky, studenty i státní úředníky. Při této příležitosti Horst Seehofer prohlásil: „Víme, že existují otázky, kde máme stále rozdílné názory. Za jedno jsme ale v tom, že bychom se společně chtěli obrátit dopředu, do budoucnosti. A dnes jsme k tomu udělali první krok.“⁷⁵

Druhá návštěva bavorského premiéra se konala v listopadu roku 2011 a při setkání s předsedou vlády Petrem Nečasem Horst Seehofer mimo jiné uvedl: „Máme společnou historii, která vyžaduje opatrnost a trpělivost. My se ji rozhodli obrátit směrem do budoucna. Druhou motivací bylo jednat v zájmu našich národů a států. Dějiny z nás opět udělaly sousedy bez hranic a bylo by nezodpovědné, žít jenom vedle sebe nebo dokonce proti sobě.“⁷⁶ Tato průlomová návštěva výrazně přispěla k postupnému vyrovnávání se obou národů se stinnými stránkami společné historie. Premiér Seehofer při ní navštívil Lidice, Terezín a Ústí nad Labem. Místa představující nacistický teror na Čechách, přestupní stanici českých a evropských Židů před deportací do koncentračního tábora v Osvětimi a poválečný masakr německého obyvatelstva, tedy místa s významnou historickou symbolikou. Při této příležitosti vyjádřil naději na klidnou budoucnost obou národů: „Věřím, že kromě samotného uctění památky obětí vyšlu také signál veřejnosti, že se musíme poklonit všem obětem bez vzájemného účtování. Z toho všeho by mělo vzejít

---

⁷⁴ Zastoupení svobodného státu Bavorsko [on-line]. Dostupné z <http://tschechien.ahk.de/cz/zastoupeni/zastoupeni-svobodneho-statu-bavorsko/cesko-a-bavorsko-jako-soused/> [cit. 2013-02-19].

⁷⁵ Bavorský kancléř na průlomové návštěvě v Praze [on-line]. Dostupné z <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/bavorsky-kancler-na-prulomove-navsteve-v-praze> [cit. 2013-02-19].

⁷⁶ Exkluzivní rozhovor s bavorským premiérem Horstem Seehoferem [on-line]. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/980174 [cit. 2013-02-19].

varování, aby se tyto strašné zločiny již nikdy neopakovaly. To se zvláště týká nacistických ukrutností, ale také násilností spáchaných na Němcích.“⁷⁷ Mezi některé reakce na toto gesto lze uvést například vyjádření Pavla Hořešovského a Václava Zelenky, kteří patří mezi „lidické děti“ a jejichž rodiny byly těmito událostmi tragicky postiženy. Hořešovský k návštěvě bavorského premiéra v Lidicích řekl: „Jsem rád, že Seehofer přijel do Česka. Já nerozlišuji tady, jestli přijede z Bavorska, nebo odkud. Jestli přijede z východního nebo bývalého Německa, nebo ze Sovětského svazu, nebo z Anglie. Já to považuji za lidi, kteří sem přijedou uctít památku toho, co se tady stalo. Protože tito lidé, kteří už sem dnes přijedou, za to nemůžou, co se tady stalo.“⁷⁸ O něco méně smířlivě na toto téma hovoří Václav Zelenka, který přežil tragédii Lidic díky tomu, že se hodil jako dítě k poněmčení: „No že bych je vítal, to ne, ale když se snaží, tak proč jim v tom bránit. Pokud neotevřou otázku Sudeťáků, tak je mi to jedno, proč ne. Já je jako Němce beru, protože s Bavorskem jsme nikdy v historii žádné problémy neměli. Problémy jsme měli s takzvanými hodnými Němci z východu. Kdo tady řádil v Lidicích a kdo likvidoval Lidice? Frank – Sudeťák. Bavoráky jako takové beru, ale Sudeťáky ne.“ Na závěr ještě vysvětluje, proč nemá zas takový důvod Němce nenávidět: „Někdo mi řekne-tedy ti zabili tátu. Ale když srovnám je a v padesátých letech komunisty, tak co si máme co vyčítat.“⁷⁹

Svojí druhou návštěvu České Republiky zakončil Horst Seehofer v Collegiu Bohemicu. Velmi zde ocenil činnost této vědecké a kulturně-vzdělávací společnosti, která se zaměřuje na kulturní dědictví, jež v českých zemích vytvářeli německy mluvící obyvatelé a připravuje první stálou expozici dějin a kultury německy mluvících obyvatel českých zemí.⁸⁰ Jako určité prolomení ledů lze označit i přítomnost zástupců Sudetoněmeckého krajanského sdružení v delegaci bavorského premiéra při obou návštěvách. Europoslanec a bývalý předseda SKS Bernd Posselt položil v Lidicích i Terezíně věnce ke hrobu obětí a ve svých vyjádřeních například k Benešovým dekretům byl mnohem smířlivější než v minulosti: „Dekrety jsou samozřejmě mrzuté, dokud platí.

⁷⁷ Exkluzivní rozhovor s bavorským premiérem Horstem Seehoferem [on-line]. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/980174 [cit. 2013-02-19].

⁷⁸ Seehofer v Lidicích [on-line]. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/seehofer-v-lidicich-jak-je-mozne-ze-si-lide-mohou-udelat-takove-veci-980760 [cit. 2013-02-19].

⁷⁹ Bavorský premiér položí věnec v Lidicích. Proč ne, říká pamětník [on-line]. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/bavorsky-premier-polozi-venec-v-lidicich-proc-ne-rika-pametnik-980179 [cit. 2013-02-19].

⁸⁰ Návštěva bavorského premiéra v Collegiu Bohemicu [on-line]. Dostupné z <http://www.collegiumbohemicum.cz/clanek/281-navsteva-bavorskeho-premiera-horsta-seehofera-v-collegiu-bohemicu/> [cit. 2013-02-19].

*Chtěl bych, abychom v Evropě spolupracovali tak dobře, aby byly jen reliktem temné minulosti.*⁸¹

Stejně průlomová, jako obě návštěvy Horsta Seehofera v České republice, byla i oficiální návštěva českého předsedy vlády Petra Nečase v Bavorsku. Nečas se zde setkal s bavorským premiérem Horstem Seehoferem i dalšími bavorskými politiky, včetně zástupců Sudetoněmeckého krajanského sdružení Franzem Panym a Berndem Posseltem. Jako vůbec první český premiér vystoupil v Bavorském zemském sněmu a jeho vstřícný projev zde vzbudil velmi pozitivní ohlas. Nečas mimo jiné vyzdvihl přínos Němců pro předválečný hospodářský a kulturní rozvoj československého pohraničí a vyjádřil lítost nad utrpením sudetských Němců při poválečných událostech, ale i konstatoval, že není možné obnovit předválečné majetkové poměry. Ve vystoupení se český premiér soustředil na společnou identitu Česka a Bavorska a připomněl vzájemnou historii a kulturní vazby obou sousedních zemí a jejich obyvatel sahající až do středověku. Politováním hodným označil i poválečný vývoj příhraničního regionu, který byl na dlouhá desetiletí zcela vykořeněn a jeho identita byla ke škodě Čechů i Němců násilně změněna. Premiér také uvedl: *„Pohraniční krajina ztratila paměť, zanikla kultura, mnohé architektonické památky byly zničeny. Města přišla o svůj pestrý, mnohonárodnostní a mnohojazyčný charakter. Nenávratně byla zdevastována průmyslová i zemědělská výroba. Lidé na české straně hranice nepociťovali touhu interpretovat dějiny jinak, než jim byly předkládány. Kdysi bohaté regiony se staly periferií, zdejší lidé byli komunistickou propagandou pravidelně strašeni západními revanšisty. Do Bavorska přišly miliony našich bývalých německých spoluobčanů, kteří se významně zasloužili o jeho ekonomický rozkvět i vynikající životní úroveň, kterou má dnes. Nezapomínáme ani na to, kolik českých exulantů našlo svůj domov v období 1948-1989 v Mnichově a jeho okolí, ani na to, že po stažení železné opony odtud vysílalo Rádio Svobodná Evropa, pro mnohé v Československu jeden z mála mostů do svobodného a demokratického světa.*⁸²

---

⁸¹ *Bavorský premiér si prohlédl památníky obětí nacismu* [on-line]. Dostupné z http://www.denik.cz/z_domova/bavorsky-premier-si-prohledl-20111124.html [cit. 2013-02-19].

⁸² *Projev premiéra Petra Nečase v bavorském parlamentu* [on-line]. Dostupné z <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/necas-v-bavorsku-zopakoval-ze-cr-lituje-krivd-z-vysidleni-nemcu/904451> [cit. 2013-02-22].

Přestože celý projev Petra Nečase v bavorském parlamentu byl velmi vyvážený, zmínil v něm lítost jak nad poválečnými oběťmi na německé straně, tak oběťmi rasového a nacionálního teroru v řadách Čechů a Židů, sklidil u části české politické reprezentace velmi negativní ohlasy. Ty však kritizovaly opět jen části projevu, které byly vytrženy z celého kontextu, ve snaze použít citlivé téma česko-německé historie v politickém boji. Závěrem této kapitoly je však nutné konstatovat, že bez ohledu na některé politické aspekty vzájemných vztahů, se vývoj spolupráce a vzájemných vztahů na všech úrovních společnosti vyvíjí uspokojivým směrem.

4 EMPIRICKÁ ČÁST

Česko-německé vztahy po roce 1989 prošly velmi dynamickým vývojem v souvislosti s transformací ekonomiky a vůbec celé české společnosti a také s probíhajícími integračními procesy v Evropě. Tyto okolnosti přinesly kvalitativně zcela nové podmínky v česko-německé, potažmo v česko-bavorské relaci. Empirická část práce se zaměřuje na aktéry spontánní, neformální spolupráce v česko-bavorském příhraničním prostoru, konkrétně Prachatickém a částečně Českokrumlovském okrese. Empirická část má mimo jiné dokázat, že vztahy těchto aktérů a jejich vývoj nemusí nutně korespondovat se vztahy na oficiální úrovni. Zejména proto, že na oficiální politické úrovni bylo budování spolupráce a vzájemné důvěry těžší a více ovlivněné minulostí, která byla či je zatížena některými konflikty či neústupnými stanovisky na obou stranách a je někdy používána jako téma v politickém boji. Naopak na nejnižších a tedy i vlastní zkušeností lépe ověřitelných úrovních, nemusí tato otázka hrát podstatnou roli. I trend ekonomické spolupráce a ekonomické výhodnosti vzájemných kontaktů může být faktorem, jenž postupně vytěsňuje určité stereotypy a historickou zátěž ve vzájemných vztazích. Výzkum má naznačit změnu ve vnímání sousedního národa, tedy posun ve faktorech jako je sociální distance, určité stereotypy či agresivní nacionalismus. K lepšímu zjištění určitého posunu v těchto zkoumaných otázkách mají orientačně pomoci výsledky předešlých průzkumů, které mohou naznačit určitou změnu. Jednou z hypotéz, jež má být tedy potvrzena je, že tyto uvedené faktory již nemají zásadní vliv ve vztahu Čechů vůči Němcům, konkrétně obyvatelům Bavorska. V badatelské části této práce byla zvolena kombinace jak kvantitativní tak kvalitativní metody šetření. Jako kvantitativní metoda je použita forma dotazníku. Pro doplnění a lepší porozumění výsledkům dotazníkového šetření bylo zvoleno polostrukturované interview.

4. 1 Dotazníkové šetření

U dotazníkového šetření byla zvolena forma distribuce dotazníku osobním kontaktem, což zajistilo vysokou návratnost. Na této distribuci se podíleli lidé z autorova okolí. Očekávaná vysoká návratnost se potvrdila a ze 120 rozdaných dotazníků bylo úspěšně vyplněno 109. Mezi respondenty bylo 63 žen a 46 mužů. Dotazovaní byli dále rozděleni do skupin podle věku. Ve skupině mezi 20 až 30 rokem života odpovídalo 30 respondentů. Největší skupinou byli občané mezi 31 až 40 rokem, jichž se zúčastnilo 56 respondentů a ve věku 41 a starších odpovídalo 23 osob. Dotazník byl rozdělen do čtyř částí, z nichž každá se týkala určité oblasti česko-německých vztahů. Otázky v prvním bloku zkoumaly druhy kontaktů s obyvateli Bavorska a jejich motivaci. Druhý blok otázek směřoval k hodnocení spolupráce a vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo. Třetí část se věnovala společné historii obou národů a v poslední části byly respondentům kladeny otázky zaměřující se na sociální distanci vůči obyvatelům Německa.

Na základě výsledků tohoto šetření mají být přijaty nebo odmítnuty následující hypotézy:

- Traumata společné historie obou národů se v současnosti již nepromítají do vztahů mezi Čechy a Němci na úrovni běžného občanského soužití
- Čeští občané v žijící v česko-bavorském příhraničí vnímají obyvatele Bavorska jako bezproblémové sousedy a vykazují vůči nim minimální sociální distanci

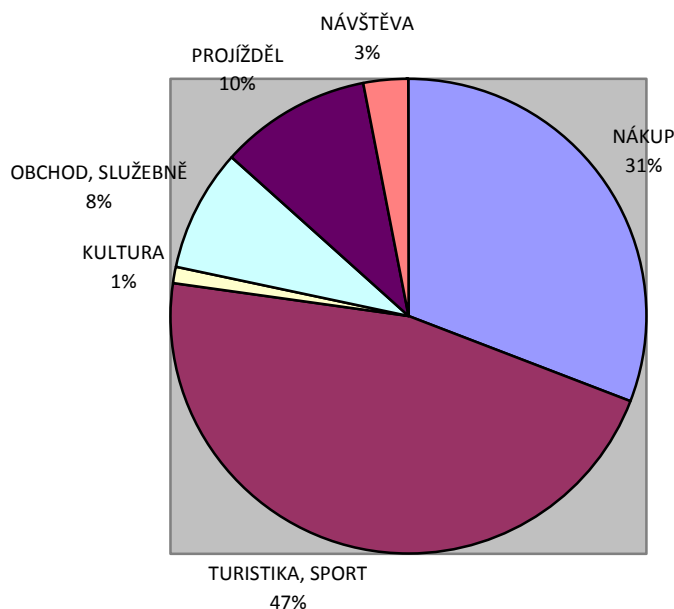
4. 1. 1 Druhy kontaktů s obyvateli Bavorska a jejich motivace

V této části dotazníkového šetření byli respondenti dotazováni na to, zda v posledních dvou letech navštívili Bavorsko a za jakým účelem. Další zkoumaná otázka se týká typu vztahů, jež tyto osoby s občany Bavorska udržují a jaký význam pro ně tato setkávání mají.

Z celkového počtu odpovědělo 65 % dotazovaných kladně na otázku, zda v posledních dvou letech navštívili Bavorsko a u přibližně 50 % z nich se jednalo

o návštěvy opakované. Mezi věkovými skupinami se tyto počty podstatně nelišily, ale nejvyšší četnost návštěv byla zjištěna u skupiny mezi 31 a 40 rokem věku (69 %). Z grafu č. 1 je patrné, že nejsilnějším důvodem k návštěvě Bavorska je turistika a sport. Tento výsledek není nikterak překvapivý, neboť krajinný ráz zejména Bavorského lesa je velmi atraktivní jak pro pěší výlety, tak i pro cykloturistiku a bývá tudíž hojně navštěvován obzvláště v letních měsících. Velmi oblíbená turistická atrakce nacházející se v Bavorském lese je stezka v korunách stromů, z níž je možno vystoupat na 44 metrů vysokou vyhlídku zvanou bavorská Eiffelovka. Od svého zprovoznění roku 2009 se tato rarita poblíž městečka Neuschönau stala častým cílem návštěvy českých turistů. Mezi další nejnavštěvovanější místa, kam pořádají zájezdy i cestovní kanceláře, patří například zámek Neuschwanstein, nebo horské sídlo Adolfa Hitlera tzv. Orlí hnízdo poblíž jihobavorského města Berchtesgaden. V zimě pak občané hlavně Prachatického okresu využívají k zimním sportům sice nevelké, ale přesto atraktivní lyžařské středisko Mitterdorf. Tento lyžařský areál na Almbergu, který bývá s oblibou označován jako „ledovec Bavorského lesa“, poskytuje skvělé vyžití zejména pro rodiny s menšími dětmi (obrazové přílohy 1-3).

Graf 1: Důvody návštěvy Bavorska (%)

Zdroj: Vlastní zpracování

Dalším silným důvodem pro návštěvu příhraničních oblastí Bavorska byl pro mnohé výlet spojený s nákupem převážně spotřebního zboží. Tento trend zaznamenal od počátku 90. let velmi výrazný posun. Zatímco dříve bylo hlavním důvodem nákupu nedostupnost a atraktivita některého druhu sortimentu, nyní je pro české občany výrazným lákadlem cenová výhodnost nákupu zboží. Dále v dotazníku 10 % lidí, kteří navštívili Bavorsko, uvedlo jako důvod průjezd touto zemí. Z pohledu tohoto výzkumu to však není nikterak podstatná informace, protože SRN slouží mnoha občanům České republiky jako tranzitní země zejména při cestě do Itálie. Zajímavou skutečností bylo porovnání věkových skupin. Na rozdíl od skupiny mezi 31 až 40 lety, která uvedla jako důvod návštěvy nákup i turistiku v přibližně 30 %, mladší skupina mnohem častěji v Bavorsku nakupovala a naopak věková skupina nad čtyřicet let preferovala výrazně turistiku a sport (67 %). Jak již bylo zmíněno, nebyly výsledky v této části šetření nikterak překvapivé a korespondují například i s výzkumem, který uskutečnila agentura sociálních a marketingových analýz AMASIA v lednu 1998 při výzkumu vztahujícím se však na celé území ČR a SRN. I zde byly jako nejčastější důvody uvedeny nákupy, turistika a sport.⁸³

N otázku, zda respondent udržuje nějaký typ kontaktu s obyvateli Bavorska, pouze 16 % dotazovaných odpovědělo záporně. V tabulce č. 1 je uveden procentuálně typ kontaktu celkem a i v porovnání skupin podle věku. Nejzajímavějším zjištěním bylo vysoké procento lidí, kteří uvedli, že udržují s obyvateli Bavorska přátelský vztah. Ve věkové skupině 31-40 to bylo dokonce 53 % dotazovaných. Zdá se nepravděpodobné, že by zhruba každý druhý člověk udržoval s občanem Bavorska vztah ve smyslu opravdového přátelství nebo kamarádství. Spíše byla tato otázka respondenty pochopena tak, že někoho znají, mají s ním dobrý vztah a jsou rádi, pokud se s tímto člověkem mohou ať již z jakéhokoliv důvodu setkat. Autor však nevylučuje, že procento takto blízkých vztahů může být poměrně vysoké. Jedním z důvodů může být i skutečnost, že například z okresu Prachatice pracuje v Bavorsku nezanedbatelná část občanů a někteří již podstatně dlouhou dobu, nejspíše již od roku 1990. U těchto lidí se pak mohou původně kolegiální vztahy přeměnit v opravdové přátelství, stejně tak jako například u sportovců, většinou fotbalistů, kterých na různých úrovních působí v Bavorsku poměrně hodně. Další v pořadí je již zmíněný pracovní vztah. Dále pak následují obchodní vztahy, protože pro většinu českých

---

⁸³ ZICH, František. *Nositelé příhraniční spolupráce na česko-německé hranici*, s. 15

i německých firem je určitě velmi přínosné a někdy i nezbytné působit v sousední zemi. Velkou tradici má i hostování organizací a oddílů na různých sportovních akcích, stejně tak jako družba škol. Z úřední povinnosti se setkávají zejména příslušníci bezpečnostních složek nebo vedoucí představitelé příhraničních obcí.

Tabulka 1: Typ kontaktu s občany Bavorska (%)

	celkem	20-30	31-40	41 a více
Příbuzenský	7	6	3	10
Přátelský	45	29	53	34
Pracovní	12	6	18	7
Obchodní	11	18	6	17
Z úřední povinnosti	8	0	12	7
Členství v organizaci (sportovní, kulturní, školy atd.)	11	12	3	10

Zdroj: Vlastní zpracování

Při hodnocení významu setkávání se s obyvateli Bavorska je z tabulky č. 2 zřejmé, že největší motivací je prohloubení jazykových znalostí, což uvedlo 32 % dotázaných. Zájem o zdokonalení se v německém jazyce se pak logicky mění v závislosti na věku respondentů. Pochopitelně největší motivaci naučit se dobře německy mají mladší lidé.

Tabulka 2: Jaký význam má setkávání s občany Bavorska (%)

	celkem	20-30	31-40	41 a více
Prohloubení osobních vztahů	15	13	14	14
Vytvoření dobrých vztahů se sousedy	9	9	5	14
Zdokonalení jazyka	32	52	31	14
Poznávání kultury sousedů	26	17	22	33
Ekonomický přínos	13	9	14	14
Řešení lokálních příhraničních problémů	3	0	2	7

Zdroj: Vlastní zpracování

Ve věkové skupině 20 až 30 let toto uvedlo 52 % dotazovaných. Se zvyšujícím se věkem toto procento klesá. Pro mladé lidi, kteří se chtějí dobře uplatnit na trhu práce, je dobrá znalost němčiny značnou výhodou. Dobré zvládnutí tohoto jazyka tzv. otevírá dveře jak u německých firem působících v Čechách, tak i možnost sehnat si práci přímo v Německu. Toto samozřejmě platí u všech věkových skupin, ale zde také zřejmě působí obecnější vliv neochoty se zvyšujícím se věkem se cizím jazykům učit. Pro věkovou skupinu nad 40 let je důležité poznávání kultury sousedů (33 %), což dobře koresponduje s tím, že tato věková skupina jako důvod návštěvy Bavorska nejčastěji uváděla turistiku a sport (67 %). Z toho je možné odvodit, že lidé se stoupajícím věkem již preferují jiné než ekonomické aktivity.

4. 1. 2 Hodnocení spolupráce a vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo

Tato část dotazníkového šetření uvádí názory respondentů na vztahy a spolupráci mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo na národní úrovni. Pokouší se nastínit to, jak čeští občané vnímají svého ekonomicky i politicky silného souseda. Zda i nyní v 21. století, kdy s Německem patříme do společných ekonomických i politicko-vojenských struktur a hranice mezi našimi státy jsou volně průchodné, sdílejí některé obavy o bezpečnost země a narušení mírového soužití mezi oběma národy. Dotazovaní zde také vyjadřují názor na výhodnost spolupráce s Německem a na to, zda Česká republika

profituje ze sousedství se Spolkovou republikou Německo. Další otázky v této části se týkají toho, jak dotazovaní hodnotí vliv obou národů na sebe navzájem a možnost něčemu se naučit od sousedního národa v pozitivním slova smyslu. Závěr tohoto bloku tvoří dotazy na to, zda jsou Čechům německá kultura a tradice blízké, nebo co naopak vzájemným vztahům nejvíce škodí.

První dotaz v tomto bloku zkoumal názor respondentů, *zda je v zájmu státu a občanů spolupracovat s Německem*. Výsledek šetření ukázal, že naprostá většina lidí (86 % z celkového počtu) si myslí, že je v zájmu České republiky s Německem spolupracovat. Jen pouhé jedno procento je opačného názoru a 13 % odpovědělo, že NEVÍ. V závislosti na věkové skupině se o něco více odchýlila skupina 20-30 let, která měla o něco menší počet kladných odpovědí (69 %), ale naopak nikdo z nich neoznačil spolupráci jako nevýhodnou. Stejně jednoznačně vyzněl i výsledek odpovědí na navazující otázku, *jestli by Česká republika, potažmo čeští občané, měli více o spolupráci se SRN usilovat*. Z celkového počtu dotazovaných odpovědělo 80 % ANO, 1 % NE a 19 % odpovědělo, že NEVÍ. Z těchto výsledků je možno usuzovat to, že si čeští občané velmi uvědomují důležitost spolupráce s Němci a silně vnímají ekonomickou, ale i historickou a kulturní provázanost obou států. S přihlédnutím k tomu, že dotazníkové šetření bylo prováděno v příhraniční oblasti, je patrný pozitivní vztah občanů k evropské integraci, kterým tento fenomén podstatně ulehčuje život a vytváří jim o mnoho větší možnosti realizace. V podobném duchu se nesla i další otázka, *zda je sousedství s Německem ekonomicky výhodné* a výsledky byly velmi obdobné. Od průměru se i zde o něco vychýlila nejmladší věková skupina, která vykazala nejvyšší procento nerozhodných odpovědí (31% NEVÍ). Z jistého úhlu pohledu se tato odpověď jeví jako nejvíce relevantní, protože respondenti zcela určitě neměli při vyplňování dotazníku data či analýzy, které by mohly toto tvrzení vyvrátit či potvrdit. Z hlediska zaměření tohoto výzkumu je však podstatné, že se do oblasti názorů na spolupráci a ekonomické vztahy neprojeví různé předsudky či historická zátěž ve vzájemných vztazích a občané vnímají existenci sousedství s Německem velmi realisticky. Na otázku, *zda oba národy mají na sebe navzájem pozitivní vliv*, odpovídali respondenti poměrně váhavě. Pozitivní i negativní odpovědi se pohybovaly okolo 20 %, kdežto odpověď NEVÍM se pohybovala napříč věkovými skupinami vždy nad 50 %. Naopak názor na to, *jestli se Češi můžou od Němců mnohému naučit*, vyzněl jednoznačně.

Z celkového počtu dotazovaných odpovědělo kladně 80 % a jen 4 % označilo odpověď NE. Z tohoto výsledku vyplývá, že Češi oceňují určité kvality německého národa, nebo spíše kvality, které se Němcům obecně přisuzují. Vzhledem k tomu, že se toto šetření konalo v okrese sousedícím s Bavorskem, mohly být výsledky touto skutečností ovlivněny. Zejména častější kontakt s obyvateli Bavorska a početnější návštěvy umožňují těmto českým občanům lépe poznat fungování této společnosti a úroveň života německých občanů v této spolkové republice. Je také otázkou, zda by takto jednoznačně odpovídali čeští občané žijící v příhraničních oblastech sousedících se spolkovou republikou Sasko. Na dotaz zda si respondenti myslí, že *jsou Čechům německá kultura a tradice blízké*, odpovědělo z celkového počtu dotázaných ANO 60 % a NE 40 %. Na skutečnost, že počet kladných i záporných hodnocení na tuto otázku nebyl tak významný, může mít vliv obecnost tohoto dotazu. Každý z respondentů si může pod pojmem kultura a tradice představit něco jiného. Někdo může tímto myslet společné dodržování některých zvyků, které se váží k určitým tradicím, jiný respondent může například porovnávat tradiční českou a německou kuchyni. Kulturou můžou být míněny různé oblasti jako například architektura, hudba, literatura anebo kultura chování.

Poslední otázka v tomto bloku zněla: „*Co nejvíce škodí vzájemným vztahům*“? Pro tento dotaz byla zvolena baterie výroků a respondenti tyto výroky číslovali na škále od 1 do 5, přičemž platilo, že čím vyšší číslo na škále, tím více škodlivý vliv na vzájemné vztahy. Po sečtení tedy platilo, že čím vyšší byla hodnota průměru určitého výroku, byl tento vliv negativnější.

Graf č. 2: Faktor nejvíce škodící vzájemným vztahům mezi Čechy a Němci

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu č. 2 vyplývá, že jako nejvíce škodlivý faktor vzájemných vztahů označovali respondenti historické události. Tento výsledek není nikterak překvapivý, ale je možné se domnívat, že dotazovaní přesně nepochopili nebo si neuvědomili smysl tohoto dotazu a vztáhli jejich odpovědi více k minulosti. Vzhledem k tomu, že dotazované skupiny již nepatří mezi pamětníky nejkontroverznějších událostí společných dějin, jakými byla okupace či následné nucené vysídlení, označení historických událostí jako největšího problému současných vztahů nemusí být úplně opodstatněné. Zcela určitě mají tyto historické otázky pro určité skupiny politiků nebo celých organizací velký význam, tato diplomová práce však v mnoha případech potvrzuje opak. Tedy že pro lidi na úrovni běžného života již nemají otázky minulých krivd podstatný význam a občané řeší spíše současnost a budoucnost vztahů mezi oběma národy. Na druhém místě působí podle respondentů nejvíce škodlivě rozdílná ekonomická úroveň. Zde může být otázkou, zda dotazovaní mínili větší ekonomickou sílu SRN jako velkého a ekonomicky významného státu, který ze své pozice může i negativně ovlivňovat Českou republiku, nebo tím mysleli vyšší kupní sílu zejména bavorského obyvatelstva. Jako další podstatný faktor byla uváděna rozdílná povaha Čechů a Němců. V odpovědích jistě sehrála svoji roli řada stereotypů, které se váží k německému národu, ale zřejmě také osobní zkušenosti dotazovaných. Je nutné si uvědomit, že určování národní povahy a vlastností typických pro určité skupiny bude vždy v rovině subjektivní. Navíc paušalizovat tak velký národ jakým

Němci jsou a s přihlédnutím na to, že po rozdělení Německa se obě části národa vyvíjely ve zcela odlišných podmínkách, není dobře možné. Jako nejméně škodlivé faktory respondenti uváděli rozdílné národní zájmy a rozdílný jazyk. To, že pro respondenty nejsou podstatným problémem rozdílné národní zájmy, se dá pravděpodobně přičítat i realistickému pohledu na politiku ve smyslu toho, že se od státu očekává prosazování co možná nejlepších podmínek pro svoje občany a pokud se to děje v souladu s mezinárodním právem, je toto zcela legitimní. Dalším důvodem může být i skutečnost spojenectví v nadnárodních strukturách a také to, že v současné době není Německo v České republice vnímáno jako konkurent, ale spíše jako tzv. „tahoun“ našeho hospodářství. Pokud jde o rozdílný jazyk a s ním spojenou komunikaci, nepředstavuje tento faktor závažný problém. Tento jev může souviset s postupně lepší se jazykovou vybaveností českého národa a to nejen co se týče německého jazyka. Určitým trendem mezi mladými Němci a Čechy je používání jazyka anglického ve vzájemné komunikaci. Jen stěží předpokládat, že se tak početný národ jakým Němci jsou, navíc sousedící s dalšími německy mluvícími státy, začne učit masově česky. Určité snahy v příhraničních oblastech je však možné zaregistrovat. Většinou to souvisí s druhem zaměstnání (policie, obchodní činnost atd.) a tito lidé pak získávají ve své profesi značnou výhodu.

4. 1. 3 Hodnocení historie vzájemných vztahů mezi Čechy a Němci

Otázky spojené se vzájemnou historií byly vždy vnímány jako nejpálčivější součást česko-německých vztahů. Je možné se domnívat, že tím jak ubývá pamětníků nejtragičtější epochy vzájemných vztahů, mohlo by toto téma postupně slábnout. Zřejmě však bude i nadále možné sledovat občasné používání témat jako je Mnichovská dohoda, okupace, sudetská otázka či poválečný transfer německého obyvatelstva jako prostředek ke zviditelnění některých politiků nebo naopak zdehonestování určitých lidí. Právě těchto nejvíce kontroverzních témat spojených s historií obou národů se týkaly otázky v tomto bloku.

Na otázku, zda si Češi stále mají připomínat negativní historické zkušenosti s Němci, odpovědělo z celkového počtu dotazovaných 39 % ANO a 61 % NE. Nejsilnější potřebu si tyto věci připomínat projevila věková skupina 31 až 40 let (52 % ANO, 58 % NE). I když více jak polovina dotazovaných si nechce smutné okamžiky společné historie připomínat, výsledek není nikterak lichotivý. A naopak může být jedním z důvodů, proč

nepotvrdit hypotézu, že na vztahy a spolupráci v občanské rovině nemá historická zátěž významný vliv. Stálo by určitě za hlubší dotazování a zjištění vážnosti tohoto tvrzení. Zda jde opravdu o nějaký nesmiřitelný postoj vůči Němcům, anebo pouze o postoj podle hesla „*odpustit můžeme, zapomenout však ne*“. Odpovědi na otevřenou otázku, kde měli respondenti uvést nejkontroverznější téma česko-německé historie, nepřinesly žádné zásadní překvapení. V tabulce č. 3 je procentuálně uvedeno pořadí těchto témat.

Tabulka č. 3 – Nejkontroverznější téma v česko-německé historii

Válka a okupace	36 %
Tzv. Benešovy dekrety	34 %
„Sudetská otázka“	19 %
„Odsun“ německého obyvatelstva	11 %

Zdroj: Vlastní zpracování

Témata, která byla vybraná respondenty, nejsou nikterak překvapivá. Jediným zajímavým momentem se může jevit skutečnost, že respondenti ani jednou neuvodili jako kontroverzní téma účast armády Německé demokratické republiky na okupaci Československa v srpnu 1968. Příčinou může být skutečnost, že NDR není považována po znovusjednocení obou německých států za stát nástupnický. Dalším důvodem může být i všeobecný názor, že vlády satelitů Sovětského svazu nemohly o těchto věcech svobodně rozhodovat, protože vše bylo řízeno moskevským vedením.

Další otázky se týkaly vzájemných vstřícných kroků, které oba národy udělaly vůči sobě navzájem. Na dotaz, *zda se Němci Čechům za okupaci dostatečně omluvili*, odpovědělo 50 % ANO a 50 % NE. Poměrně vysoké procento záporných odpovědí může souviset s nedostatečnou informovaností a poměrně malou medializací vstřícných kroků německých představitelů. Akty, kterými byly například text Česko-německé deklarace, odškodnění obětí nacismu či návštěva bavorského premiéra Horsta Seehofera společně

s představiteli Sudetoněmeckého krajanského sdružení v Lidicích a v Terezíně, kde vyjádřili politování nad zločiny spáchanými německým národem, nebyly zřejmě dostatečně zdůrazněny v českých médiích. I tato otázka je však posuzována velmi subjektivně a každý občan si pod tím, co je dostatečná omluva, může představovat něco zcela odlišného. Naopak odpovědi na otázku, *zda se Češi Němcům dostatečně omluvili za „odsun“*, vyzněly poměrně jednoznačně. Z celkového počtu dotázaných odpovědělo 70 % ANO a 28 % NE. Největší počet kladných odpovědí byl zaznamenán u věkové skupiny respondentů nad 40 let. Tento fakt může souviset i s tím, že lidé v tomto věku již dobře vnímali Havlovu památnou omluvu Němcům za poválečný transfer, kterou prezident vyjádřil v roce 1990 a následně i tvrdou kritiku, kterou za tento akt od části československých občanů sklídl.

Dotaz týkající se nuceného vysídlení německého obyvatelstva z Československa zněl: *Byl „odsun“ spravedlivý trest za rozbití Československa?* Z celkového počtu dotazovaných odpovědělo 64 % respondentů ANO, odsun byl spravedlivým trestem a 36% odpovědělo, že odsun spravedlivý nebyl. Další dotaz na toto téma zněl: *Byl „odsun“ v rozporu se základními lidskými právy a poškodil nevinné lidi?* Z celkového počtu dotazovaných odpovědělo 72 %, že „odsun“ byl v rozporu s lidskými právy a dotkl se nevinných lidí, 28 % odpovědělo záporně. Z těchto dvou výsledků je cítit určitý rozpor. Na jedné straně většina respondentů s vysídlením německého obyvatelstva souhlasí, ale většina také tvrdí, že transfer byl v rozporu se základními lidskými právy a dotkl se nevinných lidí. Tento výsledek napovídá, že většina lidí považuje transfer jako nutný výsledek válečných událostí, nesouhlasí však s tím, jak bylo toto vysídlení provedeno a odmítá excesy, které se při něm udály. Pro srovnání jsou v tabulce č. 4 uvedeny výsledky šetření, realizovaného Centrem pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, které se zabývalo problematikou tzv. Benešových dekretů. Tento průzkum provedený v listopadu 2011 zjišťoval mimo jiné názory respondentů na „odsun“ německého obyvatelstva. V tomto šetření uvedlo 42 % respondentů, že „odsun“ byl spravedlivý, oproti 64 % respondentů, kteří to samé uvedli do dotazníku pro potřeby této diplomové práce. Tento značný rozdíl však může být zavádějící z toho důvodu, že respondenti odpovídající pro potřeby této práce měli na vybranou pouze dvě možnosti (ANO či NE), na rozdíl od respondentů odpovídajících pro CVVM. Tito dotazovaní měli k dispozici odpověď NEVÍM, nezajímám se, kterou uvedlo 18 % respondentů, kteří by se jinak museli přiklonit

Tabulka č. 4 – Názory na odsun sudetských Němců (%)

Byl spravedlivý	42
Byl nespravedlivý, ale za minulostí je třeba udělat tlustou čáru	25
Byl nespravedlivý a je třeba se za něj omluvit	10
Byl nespravedlivý a je třeba se za něj nejen omluvit, ale i postižené odškodnit, nebo jim vrátit majetek	4
Neví, nezajímá se	18

Zdroj: Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, 2012

na jednu či druhou stranu. Ve výzkumu pro CVVM měli respondenti i více možností jak svůj výrok upřesnit a i vyjádřit určité pochybnosti. Například výrok „odsun byl nespravedlivý, ale za minulostí je třeba udělat tlustou čáru“ uvedlo 25 % dotazovaných. To může znamenat, že si sice respondenti uvědomují nucené vysídlení jako problematickou skutečnost, ale ne až do té míry, že by jí bylo třeba nějak napravit nebo se jí dále zabývat. Tato skupina může korespondovat s vyjádřením některých respondentů odpovídajících pro účely této práce, kteří sice na první dotaz odpověděli, že nucené vysídlení bylo spravedlivé, ale zároveň velké množství respondentů na další dotaz odpovědělo, že bylo v rozporu se základními lidskými právy.

V posledním dotazu tohoto bloku měli respondenti odpovědět, zda si myslí, že *tzv. Benešovy dekrety hrají i v současných česko-německých vztazích podstatnou roli*. Zde byl výsledek zcela jednoznačný i napříč věkovými skupinami. Ve všech věkových kategoriích odpovědělo více jak 80 % respondentů ANO, tedy že *tzv. Benešovy dekrety hrají stále významnou roli*. Takto jasný výsledek je nutné dát i do souvislosti s obdobím, kdy se toto šetření konalo. A odpovědi respondentů mohly být také ovlivněny současně probíhající kampaní při první přímé volbě prezidenta ČR, kde toto téma sehrálo významnou úlohu. Tento výsledek však nemusí být důvodem pro nepotvrzení hypotézy, že vztahy na oficiální úrovni nemusí nutně korespondovat se vztahy obou národů v relacích běžného života

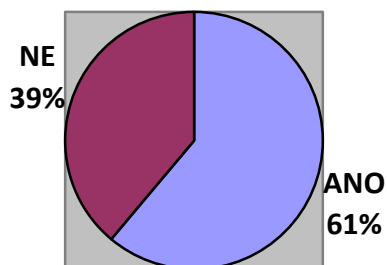
a také, že se historická zátěž v běžných vztazích aktérů příhraniční spolupráce významně nepromítá. Velká většina sice na tuto otázku opověděla kladně, to ale nemusí znamenat, že tato část společné historie má nějaký význam pro respondenty samé.

4. 1. 4 Stereotypy a míra sociální distance vůči Němcům

V tomto bloku otázek byly zkoumány určité stereotypy, které Češi vůči německému národu mají a také míra sociální distance, jež vůči sousednímu národu vykazují. Jde zde o zkoumání postojů, ovšem ne v celé jejich šíři, ale pouze o složku emotivní nikoliv složky kognitivní a konativní. Pro potřeby zjištění míry sociální distance je v tomto bloku použita baterie výroků. V tabulce č. 5 bylo ve vztahu k Němcům uvedeno 6 výroků a respondenti měli odpovídat, zda by jim vadila či naopak nevadila určitá skutečnost týkající se Němců.

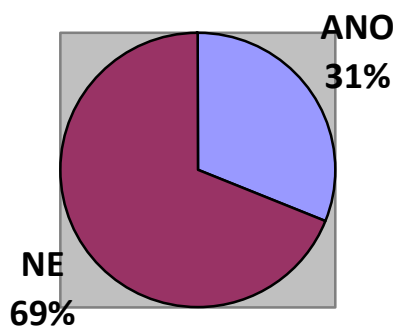
Němce jako nacionalisty vidí v průzkumu 61 % dotazovaných (graf č. 3). Ve všech věkových kategoriích označila nadpoloviční většina dotazovaných Němce jako nacionalisty. Nejvýrazněji se tento výsledek projevil u věkové skupiny 31 až 40 let, kde Němce jako nacionalisty označilo 68 % dotazovaných. Tento emotivní postoj není zvlášť překvapivý a projevuje se v něm určité historické zatížení i stereotypy zakořeněné v názorech na německý národ. Z tohoto dotazníkové šetření však není možné určit, jaký stupeň nacionalismu respondenti Němcům přisuzují. Zda nacionalismu ve smyslu „rozumného“ vlastenectví, nebo bezpodmínečné oddanosti národu s jistými prvky agresivního chování.

Graf 3- Otázka: Jsou Němci vesměs nacionalisté?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 4- Otázka: Jsou Češi vesměs nacionalisté?

Zdroj: Vlastní zpracování

Z těchto výsledků vyplývá, že Češi sebe samé za výrazné nacionalisty nepovažují, přesto však 31 % kladných opovědí napovídá, že pro mnohé občany má otázka národa

velký význam. Při srovnání grafů 3 a 4 lze konstatovat, že podle očekávání Češi hodnotí svůj národ jako podstatně méně nacionalistický než národ německý.

Tabulka č. 5 – Hodnocení odpovědí zjišťujících sociální distanci (%)

	VADILO	NEVADILO
Vadilo by vám, kdyby se vaším nadřízeným stal/a Němec/Němka?	18	82
Vadilo by vám, kdyby se vaším blízkým kolegou stal/a Němec/Němka?	3	97
Vadilo by vám, kdyby vás firma nebo organizace vyslala pracovat do Německa?	11	89
Vadilo by vám, kdyby si váš potomek vybral za partnera Němce/Němku?	9	91
Vadilo by vám přistěhování německé rodiny do vašeho sousedství?	4	96
Vadilo by vám strávit dovolenou vedle německé rodiny?	15	85

Zdroj: Vlastní zpracování

Na základě těchto výsledků lze konstatovat, že většina respondentů, tedy občanů žijících v oblasti sousedící s Bavorskem vykazuje velmi malou sociální distanci vůči Němcům nebo spíše občanům Bavorska. Největší sociální distance se u respondentů objevovala v souvislosti s výrokem, zda by jim vadil Němec jako nadřízený. To může souviset s tím, že Němci jsou obecně považováni za velmi pracovitě a disciplinované pracovníky, tudíž se dá očekávat, že Němec bude ke svým podřízeným také velice náročný a nesmlouvavý, což by pro někoho mohl být určitý problém. Přesto však ani 18 % respondentů, kteří uvedli tuto skutečnost jako problém, není nikterak vysoká hodnota. Dále respondentům nejvíce vadilo, kdyby je jejich firma vyslala pracovat do Německa. I těchto uvedených 11 % respondentů, kterým by tato skutečnost vadila, je poměrně nízký počet a důvodem nemusí být ani sociální distance vůči Němcům. Může jít například o pouhý fakt, že někteří lidé neradi opouští svůj domov a pracují radši ve známém prostředí, kde nemusí řešit jazykové bariéry či jiné pracovní návyky. To dokazuje i velmi nízká míra sociální distance, kdy pouze 3 % dotazovaných by vadil Němec jako spolupracovník.

Zřejmě nepřekvapivějším výsledkem je, že jen 9 % respondentů by vadilo, kdyby si jeho potomek vybral za partnera Němce. Z hlediska vývoje česko-německých vztahů je velice povzbudivé, že i v tak citlivé otázce vykazují respondenti takto nízkou míru sociální distance. Je však na zvážení, do jaké míry byly tyto odpovědi míněny vážně a zdali by dotazovaní nezměnili názor, pokud by se opravdu do takovéto životní situace dostali. Pochybnost o vážnosti tohoto tvrzení lze vnímat i v souvislosti s tím, že 15 % dotazovaných by nechtělo strávit dovolenou vedle německé rodiny, což může být do jisté míry realističtější situace, než možnost že si jejich potomek vybere Němce za svého partnera. V tomto případě již opět zřejmě hrají jistou roli předsudky a stereotypy týkající se německého národa, jako je přílišná hlučnost, rozpínavost či „rozmazlenost“ německých dětí. Přes všechny tyto skutečnosti je třeba konstatovat, že celková míra sociální distance Čechů vůči Němcům je na velmi nízké úrovni. Odpovědi respondentů na tento blok otázek můžou potvrzovat hypotézu, že aktéři všedního soužití obou národů v česko-bavorském příhraničí nejsou zatíženi historickou zátěží a ani některými střety v česko-německé relaci na oficiální politické úrovni.

Po celkovém zhodnocení těchto dílčích výsledků lze odpovědět, zda je možné přijmout stanovené hypotézy.

Hypotéza 1: Traumata společné historie obou národů se v současnosti již nepromítají do vztahů mezi Čechy a Němci na úrovni běžného občanského soužití

V podkapitole 4. 1. 2 respondenti odpovídali, co nejvíce škodí česko-německým vztahům. Byla zde položena baterie vyjádření, z kterých bylo možno vybírat. Jako nejvíce škodící faktor byly respondenty zvoleny historické události (graf č. 2). To, že respondenti určili historické události jako nejškodlivější faktor však nemusí znamenat, že tento faktor hraje významnou roli i pro ně samotné. V otevřené otázce kdy, měli respondenti uvést nejkontroverznější téma ve společné historii, se podle očekávání objevovaly témata jako je okupace, válka, tzv. Benešovy dekrety a „odsun“. Na dotaz, zda si máme nadále připomínat negativní historické zkušenosti s Němci, odpovědělo z celkového počtu dotazovaných 39 % ANO a 61 % NE. Nejsilnější potřebu si tyto věci připomínat projevila věková skupina 31 až 40 let (52 % ANO, 58 % NE). Na základě těchto uvedených výsledků by bylo možno hypotézu č. 1 odmítnout. Nový rozměr však přinášejí hloubkové rozhovory v kapitole 4. 2, kde všichni informátoři uvádějí, že pro ně samé a ani pro lidi z řad bavorských občanů, s kterými jsou v úzkém kontaktu, není komplikovaná společná

historie nějak důležitá. V podobném duchu se nesla i vyjádření tzv. lidických dětí Pavla Hořešovského Václava Zelenky, kteří se vyjadřovali k návštěvě bavorského premiéra Horsta Seehofera v Lidicích (uvedeno na s. 44-45). Zvláště pak pan Zelenka toto gesto velmi kvitoval a konstatoval, že tito lidé nemůžou za tragédie, které se tu staly. To, že poměrně velký počet respondentů v dotazníkovém šetření souhlasí s tím, aby byly nadále připomínány negativní historické zkušenosti, může korespondovat s vyjádřením informátorky Štěpánky. Paní Štěpánka míní, že jediným důvodem proč si tuto část historie připomínat je poučení pro další generaci, aby se vyvarovala podobných chyb. Na základě všech těchto uvedených skutečností se autor této práce domnívá, že je možné přijmout hypotézu č. 1. To znamená, že traumata společné historie obou národů se v podstatné míře již nepromítají do vztahů mezi Čechy a Němci na úrovni běžného občanského soužití.

Hypotéza č. 2 Čeští občané žijící v česko-bavorském příhraničí vnímají obyvatele Bavorska jako bezproblémové sousedy a vykazují vůči nim minimální sociální distanci

Otázky ve čtvrtém bloku dotazníkové šetření se vztahovaly k otázce sociální distance. Ze zjištěných výsledků v dotazníkovém šetření vyplývá, že respondenti vykazují velmi malou míru sociální distance. Pro dotazované většinou není problém to, že je někdo německé národnosti, v jakýchkoliv formách společných kontaktů. O něco větší sociální distanci vykazovali respondenti v případě, že by se jejich nadřazeným měl stát Němec. Také v otázce nacionalismu hodnotili respondenti sebe samé, potažmo český národ jako menší nacionalisty nežli národ německý. Z tohoto dotazníkové šetření však není možné určit, jaký stupeň nacionalismu respondenti Němcům přisuzují. Zda nacionalismus ve smyslu „rozumného“ vlastenectví, nebo bezpodmínečné oddanosti národu s jistými prvky agresivního chování. Určité upřesnění a přiblížení postojů českých občanů přinášejí rozhovory uvedené v kapitole 4. 2. Pro paní Drahoslavu, majitelku restaurace v česko-bavorském příhraničí představují bezproblémové hosty. Na druhé straně se však pan Pavel či Josef setkali při svém působení v německé firmě nebo fotbalovém klubu s jistou dávkou antipatie. Tu však oni sami přisuzují prostředí, v kterém působí a kde velmi často můžou vznikat konfliktní situace. Podle těchto postojů a dalších uvedených skutečností je možné přijmout i hypotézu č. 2, tedy že čeští občané žijící v česko-bavorském příhraničí vnímají obyvatele Bavorska jako bezproblémové sousedy a vykazují vůči nim minimální sociální distanci.

4. 2 Výpovědi informátorů žijících v česko-bavorském příhraničí

Pro polostrukturované rozhovory bylo vybráno pět osob, které žijí v česko-bavorském příhraničí a udržují určitý typ kontaktu s obyvateli Bavorska. Výpovědi byly zaznamenány na diktafon a ty jsou společně s údaji o informátorech uschovány v osobním archívu autora této diplomové práce, a to tak, aby nedošlo k porušení ochrany osobních údajů dotazovaných osob. Jména informátorů jsou nahrazeny pseudonymy, ostatní údaje o dotazovaných jsou skutečné, včetně roku narození, jakožto podstatné informace dokreslující jejich vyprávění. Prezentované výpovědi jsou autentické, nejsou očištěny od hovorových výrazů či chybných konstrukcí vět ani nebyly jinak autorem této práce upravovány. Přestože dotazy byly připraveny předem, došlo během rozhovoru k jejich korigování podle toho, jak se určitý rozhovor vyvíjel. Otázky se lišily podle biografie informátora, ale všechny směřovaly k tomu, aby byl zachován hlavní cíl práce, tedy zjistit jaké názory a postoje mají čeští občané vůči svým německým sousedům.

PAN PAVEL (nar. 1974) se narodil v Lažištích v Prachatickém okrese, vyučil se v oboru řezník – uzenář. Po krátké době strávené v provozu ve Vimperku odešel pracovat do Bavorska, kde působí do této doby.

„Na kterou první zkušenost s obyvateli Bavorska si vzpomínáte?“

„No tak do Německa jsme začali s našima jezdit hned, když se otevřely hranice na nákupy nebo se jen tak podívat třeba do Pasova. Mě osobně to moc nebavilo, hlavně ty fronty na hranicích, ještě když tam český i německý celníci zbytečně prudili. Ale je pravda, že tam jsme z toho byli dost vykulený. I když z nás měli kšeft, nemyslím si, že jsme jim byli zrovna sympatický, ale to bylo i na druhý straně, když oni přijeli k nám na nákup nebo třeba do hospody.“

„Kdy jste se rozhodl, že chcete pracovat v Německu?“

„Tak to jsem byl ještě na učňáku a to už tam začínali jezdit chlapi za prací, ale nejenom řezníci, taky zedníci a jiný řemesla. Prostě ty marky, když se přepočítaly na naše, tak ten

rozdíl v platech byl obrovské. Jako většina jsem si, ale myslel, že tam budu jenom nějakou dobu, řekněme dva tři roky, vydělat si na bydlení a pak se zase vrátím. Že tam budu až do teď, to jsem si nemyslel.

„Co se změnilo?“

„Tak to bylo na začátku, že jsem si říkal, že to v Německu musím chvíli vydržet kvůli penězům. Protože začátky tam byly docela drsný. Z kraje ty první roky nás fakt brali jako ty auslándry, s kterými můžou zametat, jak chtějí. Špatný to byli i s řečí. Já se už na učňáku snažil učit německy nebo i sám, ale ta školní němčina byla dost o něčem jiným, než tak jak mluvili Bavoráci. Když se tam člověk chce dobře domluvit tak se tu němčinu musí učit ve škole, ale i tam dlouhou dobu být, aby měl ten jejich dialekt naposlouchanej. Je to jiný, když se třeba ve škole učíš, že padesát pět se řekne fünfundfünfzig a oni ti tam třeba v krámě nebo v práci místo toho řeknou, že to stojí fünfufuchzg. Nebo třeba, že máte přijít Modu místo, aby řekli, am Montag jako tedy v pondělí a spoustu jiných takových výrazů.“

„Co vás tedy přimělo k rozhodnutí, že dále v Německu pracujete?“

„No ta u mě je to teď už jiná situace než v začátcích, ale fakt mi hrozně pomohlo, že jsem celou dobu dělal na tý němčině. Chodil jsem do jazykovek, kupoval si německý noviny a tak. Pak i v té práci je na to člověk o hodně líp. Je to rozdíl, když něco uděláte a můžete si to obhájit a říct proč jsem to tak udělal nebo neudělal, nebo proč to nešlo jinak. A je rozdíl, když nemluvíš a jenom tam stojíš a necháš si nadávat. Nebo i s Němcema, s kterými děláš si můžeš pokecat o různých věcech, třeba o politice, nebo jak oni to mají doma a tak. Pak i oni na tebe koukaj úplně jinak a mluví s tebou normálně, ne jako třeba s ostatníma alopaticky v infinitivech jako: Ty jít sem! Ty udělat tohle!“

„Takže pro vás je to v současnosti to samé, jako pracovat v Česku?“

„Jo asi tak. Když mi někdo řekne, jestli se mi chce jezdit pořád dělat do Německa, tak já říkám, že dneska je to jedno Německo nebo Čechy. Jde o to, jaká ta firma je, jestli si tam vydělám a jestli jsem tam v pohodě. Tady z Prachaticka jezdí třeba řemeslníci dělat do Prahy, aby si vydělali a to je přes 200 kilometrů, no a já to mám do práce sedmdesát.“

„Řešíte s vašimi kolegy některé problémy historie česko-německých vztahů, jako je okupace, „odsun“ nebo tzv. Benešovy dekrety?“

„To bych neřekl, občas něco si něco přečtu v novinách nebo zaslechnu v televizi, ale že bysme to nějak řešili, tak to vůbec. To je dávno a my s tím nemáme nic společného.“

„S historickými událostmi či s nacionalismem tedy nemáte v současné době v Německu žádný problém?“

„No nemůžu říct problém, co se týče historie, tak vůbec. Proč bych jim měl připomínat Hitlera, nebo oni mně Beneše. Když už jsou nějaký střety, tak spíš co se týče vlastností Čechů nebo Němců, ale ne nějak ve zlým spíš takový hecování. Takový ty řeči, že Češi jsou nepořádní, všechno se snaží ošvindlovat a tak. Já jim zase na to řeknu, že jsou tupější a že na co nedostanou rozkaz nebo nějaký návod, tak s tím si neporadí. Ale jasně to jsou jen takový nesmysly, který se říkají, ale každé člověk je jinej a blbce nebo šikovný a chytrý lidi najdeš mezi Čechama i Němcema.“

Vypravěč Pavel v rozhovoru přiznává složité začátky českého pracovníka v Německu, ale v současné době po získání určité pozice jsou z jeho rozhovoru patrné známky spokojenosti a dobrého sžití se s německými spolupracovníky. Samozřejmě se jeho postřehy vztahují k určité specifické skupině lidí, tedy dělníkům v jisté řeznické firmě, což může být pohled na vztah mezi Čechy a Němci poněkud zúžený. Vysoce hodnotí svou schopnost a vůli naučit se dobře německý jazyk, díky níž se jeho situace v pracovním kolektivu velmi zlepšila. Je zajímavá skutečnost, že v dotazníkovém šetření se rozdílný jazyk umístil jako nejméně podstatný faktor škodící vzájemným vztahům. Z vyjádření pana Pavla však vyplývá, že dobré zvládnutí jazyka je naopak faktor velmi podstatný. Možnost dobře vysvětlit své postoje, obhájit si své názory či si pouze nezávazně popovídat v jazyce svých kolegů či sousedů posouvá vzájemné vztahy na mnohem vyšší úroveň. Dále je z tohoto rozhovoru patrné, že více než stinné stránky společné historie můžou být problémem některé zažitě stereotypy a předsudky ve vnímání druhého národa.

PANÍ DRAHOSLAVA (nar. 1950) se narodila v Klášterci nad Ohří a do jižních Čech se přistěhovala v roce 1979. V současné době provozuje s manželem vlastní restauraci a pension v Prachatickém okrese. Tato restaurace se nachází při cestě na hraniční přechod Strážný.

„Jsou němečtí turisté častým hostem ve vaší restauraci a penzionu?“

„Občas přijedou, ale že by to v současnosti byla podstatná část naší klientely, tak to určitě ne. Dříve jich přijíždělo víc, ale myslím, že už se tady toho nabažili nebo nemaj takový důvod sem jezdit. Oni ty rozdíl v cenách jídla se v podstatě srovnaly, takže akorát pivo je tu o dost levnější v hospodě, než u nich. Ale my jsme spíš takovej podnik, kam se přijdou najíst rodiny s dětmi, nebo se u nás ubytujou, když tu mají nějaký aktivity, třeba kola nebo v zimě běžky. Takže jak říkám, my jsme cca 40 kilometrů od hranic, takže třeba nahoře na Strážném nebo v Lenoře, tak tam asi toho bude víc.

„Takže vy nemůžete potvrdit, některé názory, že Němci jsou nepříjemní a hluční hosté?“

„To určitě říct nemůžu, jak sem řekla většinou pohodový rodiny s dětmi. Taky sem chodíval pravidelně jeden starší pár. To byli Němci, který byli po válce odsunutý. Tenkrát spíš to byli ještě děti nebo hodně mladý a na důchod se přistěhovali do Prachatic. To jsou fajn lidi. Většinou v neděli přijdou procházkou, dají si jídlo, pak něco sladkýho a na závěr pravidelně Becherovku. Pán mluví česky, ale paní skoro vůbec. On se vždycky snaží, aby ona trochu v češtině komunikovala. Tak třeba, když si objednávají, tak pán si nechá přinést jenom jídelní lístek v češtině. Samozřejmě, že máme i v němčině, to je v týhle oblasti samozřejmost, ale on jí tím takhle trápí, aby se snažila učit se česky. Taky když platí účet, musí to vyřídit ona.

„Stává se, že se sem někdy přijedou podívat Němci, kteří byli po válce odsud vysídleni?“

„Možná dřív že sem jezdili víc, ale ono už jich taky asi moc nežije, teda těch co to přímo zažili. Oni by toho tady taky asi moc neviděli, protože ty jejich stavení, to všechno zničili ty Rumuni, co sem po válce přitáhli, tak ty tady prej vybydleli jeden barák za druhým. Nejvíc Němců, hlavně teda těch starších sem jezdí do zdejšího kostela, Když je třeba nějaká významná bohoslužba nebo svátky. Taky když se kostel opravil, tak sem hodně Němců přijelo. Myslím, že to dokonce pomáhali financovat, ale to nevím určitě.“

Jaký máte názor na tehdejší poválečné události?

„Osobně to můžu těžko hodnotit, protože jsem to nezažila. Samozřejmě válka a všechny ty věci, který sebou přináší, to jsou hrozný věci. Lidi, který byli jinak normální a měli dobrý vztahy, se k sobě chovají jako zvěř. Viděla jsem to, když byla válka v Jugoslávii, protože

před tím jsme tam rádi jezdili. Tak to jsem nemohla pochopit, jak se ty lidi, který nám přišli vždycky fajn, se můžou navzájem strílet. No a tak to asi nějak byli i tady.“

„Myslíte si, že by se podobná situace mezi Němci a Čechy mohla opakovat?“

„No to doufám, že už snad ne, i když člověk nikdy neví, co může ještě přijít. Ale v současný situaci, to jak tady s Němci vycházíme a jak se tady žije, tak to snad není pravděpodobný. Ona tenkrát byla i jiná doba, byla velká bída a lidi z toho byli našťvaný. Dneska my si tu žijem docela dobře, i když spousta lidí nadává a Němci ty si vedou ještě líp, no tak si nemyslím, že by se tu chtělo někomu válčit.“

Vypravěčka Drahoslava hodnotí německé turisty, kteří navštěvují její podnik, velice kladně jako bezproblémové hosty. Vůči Němcům vykazuje minimální sociální distanci. Tu však je u ní možné zaznamenat vůči lidem různých národností, kteří se zde po válce usídlili většinou v domech opuštěných německy mluvícím obyvatelstvem. Drahoslava také svými slovy vyjádřila podstatnou myšlenku, že hlavním důvodem pro rozpoutávání nacionálních vášní a nevráživosti může být chudoba a špatná sociální situace. Tu ona ve svém subjektivním hodnocení životní úrovně v česko-bavorském pohraničí nepozoruje.

PAN JOSEF (nar. 1972) pochází z obce Husinec na Prachaticku a pracuje v podniku zabývající se výrobou oken. S občany Bavorska má časté styky, díky svému působení v tamních regionálních fotbalových soutěžích. Dříve zde působil jako hráč, dnes již jako hrající trenér.

„Jak vzpomínáte na dobu, kdy jste začal v Německu hrát fotbal?“

„Tenkrát jsme v jednom klubu začínali dva Češi a jeden už tam hrál dřív. Tak to bylo jednodušší, že nám řekl, jak to tam chodí a na koho si třeba máme dát pozor. Vlastně už jsme některý lidi z toho klubu znali. Oni k nám jezdili na soustředění a někdy jsme si proti nim zahráli třeba přípravný zápas. Oni nám právě pak nabídli, že bysme to u nich mohli zkusit. Šli jsme tam, protože se tím dalo i slušně přivydělat. Tenkrát do Německa a Rakouska odcházelo hrát hodně kluků. Po fotbalový stránce to bylo horší, protože každéj

kdo tam šel, tak šel většinou hrát do horší soutěže, než hrál tady, aby tam byl nejlepší. Když si chtěl hrát, tak si musel být lepší než Němci, jinak by si nehrál. “

„Jak jste vycházel se svými německými spoluhráči?“

„Ze začátku na nás moc dobře nekoukali, to je jasný. Přišla konkurence, ale to takový věci se dějou i tady. To není otázka národnosti. Kdo byl třeba horší než já a nehrál tak mě zrovna nemiloval. Snažil jsem se taky rychle zdokonalit v němčině. To že jsem ze začátku moc nemluvil, to třeba až tak při tréninku nebo při zápase nevadilo. Při tréninku jsem to okoukal, co třeba trenér chce a při zápase, když už to člověk hraje nějaké pátek, tak u toho moc mluvit nepotřebuje. Horší bylo, když se pak třeba po zápase zašlo posedět na pívko, no a člověk tam seděl a nemohl to třeba ten zápas s chlapama rozebrat.

Vaši krajané, s kterými jste hrál v klubu, ovládali Němčinu lépe?

„To právě taky ne, z nich jsem mluvil asi já nejlíp. Tohle byl taky problém v kabině, že když jsme se bavili mezi sebou česky, tak na nás ostatní moc dobře nekoukali, protože když nám nerozuměli, tak nás třeba podezřívali, že se o nich bavíme blbě. Tohle se zlepšilo, když jsem pak přestoupil do jinýho klubu, kterej si mě vyhlídnul, tak tam jsem byl jako Čech sám. Vždycky jsem si myslel, že když takhle hraje člověk v cizině, že je lepší, když je tam s někým se svojí země. Dneska už si to nemyslím. Když člověk dobře zvládne jazyk a není odkázanej na to, že mu bude někdo překládat, tak je lepší bejt mezi těma Němcema sám. To mi potvrdil i můj kamarád, kterej v Německu dělal v jedný fabrice, kde bylo spoustu Čechů a pak šel do nějaký jiný firmy, kde byl jako Čech sám. Tak ten mi říkal: Tam nás brali všechny dohromady, prostě paušál. Když se něco stalo, tak prostě no jo ty Češi. Tak to já můžu potvrdit. Když jsem pak hrál v týmu jako jedinej Čech, tak už jsem byl prostě za sebe ten Pepi a žádný jako ty Češi. “

„Necítíte tedy nějakou zášť ze strany Němců vůči Čechům?“

„Osobně určitě ne. Jako, že občas něco zaslechnu, nebo že si někdo nějak rejpně, tak to беру s nadhledem. Spíš se z toho snažím udělat srandu. Když někdo něco má, tak já řeknu: To víš, že jo já bych ty cizince taky odsud vyhodil, ale kdo by tu pak na vás dělal, nebo kdo by vás naučil hrát ten fotbal. Pak se tomu všichni zasmějeme a je to v pohodě. Tohle bych, ale fakt neviděl jako problém Němců. Poslechněte si někdy, jak mi mluvíme o nich, skopový hlavy nebo tak něco. Vždycky je to ale jenom do té doby, než se ty lidi poznaj osobně, pak to už nehraje žádnou roli, odkud kdo je. “

Vypravěč Josef přiznává počáteční obtíže ve fotbalovém klubu v Německu. Tehdejší potíže však nespojuje s nevraživostí vůči Čechům. Spíše je dává do souvislosti s konkurenčním prostředím v týmu a s určitou sociální distancí související s tím, že se člověk nachází v novém prostředí mezi neznámými lidmi. Také pan Josef spatřuje velkou výhodu ve schopnosti se dorozumět. Možnost dobré komunikace předchází nedorozuměním a usnadňuje vytvořit dobrou vazbu mezi lidmi. Zároveň také zdůrazňuje velkou potřebu nadhledu, sebeironie a smyslu pro humor, což jsou vlastnosti, jenž velmi pomáhají překonat určité stereotypy ve vztazích mezi národy a lidmi vůbec. Pan Josef také v rozhovoru uvádí zajímavý postřeh, jak se mění přístup k cizincům a jejich vnímání v závislosti na tom, zda je například Čech ve skupině Němců sám, nebo když působí v německém prostředí skupina Čechů.

PANÍ KLÁRA (nar. 1957) se narodila a dodnes žije v Prachaticích. Pracovala jako kuchařka ve školní jídelně, dnes je v invalidním důchodu. Babička paní Kláry měla být původně po válce vysídlena, nakonec však mohla zůstat v Československu.

„Jakým způsobem se mělo poválečné vysídlení Němců dotknout vaší rodiny?“

„No moje babička byla Němka. Z prvního manželství měla mojí mámu. Děda byl Čech i babička mluvila dobře česky, ale děda pak umřel a babička se znovu vdala za Němce a s ním měla dva kluky, tedy jako moje strejdy. Když přišla válka, moje maminka byla už dospělá a vdala se za mého tatínka. Manžel babičky musel odejít na frontu bojovat za Německo, ale z války už se nevrátil.“

„Jak jste to jako dítě vnímala, že manžel vaší babičky bojoval v německé armádě?“

„U nás doma jsme se o tom nikdy moc nebavili, ale co jsem slyšela tak on nikdy nebyl žádný sympatizant nacistů, ale prostě byl Němec, no a tak musel jít. Kdyby nešel, no to prostě ani nešlo. Nakonec to dopadlo stejně. Přišel o život tak jako tak.“

„Co se dělo s vaší rodinou po skončení války?“

„Babička s klukama, ty ještě dospělí nebyli, jednomu bylo patnáct a druhému třináct, tak měli být zařazeni taky do odsunu. Nakonec se to seběhlo tak, že tady mohli všichni zůstat. Babička už totiž za války onemocněla a zůstala ležet. Ona už potom nikdy nechodila. I když co říkala později maminka, ona zas nic takovýho, že by nemohla chodit neměla, snad jen bércový vředy, no ale ona nějak neměla vůli nebo jí to tak vyhovovalo. Pak to všechno leželo na mojí mamince, která se musela starat o ní, o bráchy a ještě o nás. Ale to byl důvod, že jako byla invalida, tak do odsunu nemusela. Nějak se vtom taky tehdy asi angažoval můj tatínek, ktorej to přes nějaký lidi pomohl zařídit.

„Hovořilo se ve vaší rodině o těchto událostech?“

„U nás doma se o tom mluvilo málo, jen občas něco proběhlo. Musíte taky vzít, že já jsem padesátej sedmej ročník, a když jsem z toho začala mít trochu rozum, tak bylo víc jak dvacet let po válce. Nikdo si asi moc nepřál, ty věci si připomínat. Od maminky však vím, že strejdové to v té době lehký neměli, spíš se dá říct, že si to pěkně odnesli a bylo jedno, že za války byli ještě děti, takže asi to hezký nebylo. Já jako dítě jsem si ani nějak neuvědomovala, tyhle německý kořeny. To, že babička a strejdové měli německý jméno, na tom nebylo nic zvláštního, to tady měl dost lidí a oni všichni mluvili normálně česky. Akorát si vybavuju babičku, jak vždycky ležela v té svojí posteli a zpívala si německý písničky. Nebo mě taky někdy učila nějaký německý slovíčka.“

„Od vaší babičky či strýců jste teda o událostech, které se staly po válce, nikdy neslyšela?“

„Ne, nemluvili o tom. Co vím, tak to vím od mojí maminky. Pro ně to bylo asi dost bolestivý, takže se jí o tom asi moc mluvit nechtělo. A taky oni lidi si vždycky vybavujou radši to hezčí, co bylo. Třeba když strejda vzpomínal na dětství, tak na různý klukoviny co vyváděli, než na to že ho někdo zbil nebo mu nadával, že je Němec.“

„Jak vy se díváte na tyto historické události?“

„Protože jsem to sama nezažila, tak se o tom těžko mluví. Celej život ve škole a všude, jsem poslouchala o té době jenom na Němce to špatný všechny zločiny dělali jenom Němci, no tak to tak berete. No dneska se o tom už mluví zase trochu jinak, že jo mluví se o spouště Čechů, který udávali lidi gestapákům, taky po válce jak se mstili na nevinnej lidech. Jsem ráda, že jsem to nezažila. Nemá cenu si to připomínat, snad jenom pro ty mladý, aby

nedělali taky takový blbosti. Jinak někoho obviňovat, to už bych nedělala. Podívejte se, tyhle lidi co jsem vám o nich říkala, tak z těch už nežije ani jeden. No tak co budeme řešit.“

Vypravěčka Klára líčí komplikovanou historii její rodiny, o které se většinou dozvěděla zprostředkovaně od své matky. Je patrné, že část rodiny paní Kláry byla do jisté míry postižena válkou a následnými poválečnými událostmi. Ani ona sama však již nemůže posoudit tehdejší rodinnou situaci posoudit. Z jejího vyprávění vyplývá, že ani její babička a ani její strýcové své vzpomínky na tuto dobu příliš neventilovali. Spíše by se dalo říci, že se snažili tyto zážitky vytěsnit. Paní Klára míní, že nadále nemá cenu řešit něčí vinu, protože aktéři tehdejších událostí již nežijí. Naproti tomu však souhlasí s tím, aby se tyto události dále připomínaly, jakožto poučení pro mladší generaci.

PANÍ ŠTĚPÁNKA (nar. 1969) se narodila ve Volarech a po ukončení studia na prachatickém gymnáziu se věnovala práci servírky, kterou následně vykonávala v bavorském městečku Frauenau. Zde poznala svého manžela, který je německým občanem. Spolu vychovávají jejich dvě děti a společně žijí v bavorském městě Zwiesel.

„Jak jste poznala svého manžela?“

„To bylo někdy na začátku devadesátých let. Myslím rok 92 nebo 93. Přesně si nepamatuju, kdy jsem ho viděla poprvé. On totiž chodil někdy i s přáteli na hotel kde jsem dělala servírku. On tam chodil pravidelně na jídlo, nebo jenom posedět, prostě byl tam štamgast.“

„Kdy jste začala pracovat v Bavorsku?“

„Já tam přišla hodně brzo po revoluci, už v roce 1992. To mi sehnal známej mojich rodičů, kterej bydlel v Lenoře a měl dobrý kontakty na Němce. On takhle sehnal práci v Německu hodně lidem.“

„Jaké tam byly začátky?“

„Všechny začátky jsou těžký. Já jsem se sice po gymplu jako servírka živila i v Čechách, ale profesně to rozdíl určitě byl. Němčinu jsem jakž takž ovládala, protože jsem se jí učila už na gymplu, ale taky to žádná sláva nebyla. Přímo jako pro tu práci servírky to stačilo,

spíš když už tam chodili štamgasti, s kterýma jsem se už znala a chtěli si i pokecat, no tak to nebylo ono. Pak jsem tam začala chodit učit se německy do školy a časem se to hodně zlepšilo. Já to dneska říkám i mojim dětem, když se třeba učí anglicky, aby si nemyslely, že se cizí jazyk naučí za chvíli ve škole, to se prostě člověk učí a zdokonaluje celý život.“

„Chtěla jste od začátku v Německu zůstat, nebo se tam dokonce vdát?“

„Takhle jsem o tom opravdu neuvažovala. Nikam člověk nejede s tím, aby se tam vdal. A v těch letech jsem to opravdu neplánovala. Bylo mi ale jasné, že když tam budu dělat, tak tam chci i normálně žít. Ne jako některý holky, který tam taky dělaly a po práci zalezly na pokoj a takhle to tam přežívaly, než měly volno a jeli do Čech. Já jsem si tam sehnala tu školu, začala jsem tam třeba chodit do fitka. S mojí kamarádkou jsme vyrážely na výlety, když bylo volno a taky jsme se chodily dívat, když se tady hrál fotbal. To byla ve Frauenau asi největší společenská událost, když nepočítám ty různé festy ve stanech. Na tom fotbale jsem taky víc zaregistrovala Christiana, mého manžela. On tady hrál v mančafu a pracoval tady ve sklárnách.“

„Jezdíte i s rodinou často do Čech?“

„Jezdíme k mojim rodičům, ale teď hodně málo. Ne že bysme měli špatný vztahy nebo můj manžel to určitě ne. Ale já pracuju na hotelu, tak to jsou hodně víkendy, navíc do toho děti mají koničky, syn hraje taky fotbal a to má zápasy taky o víkend, takže najít termín, aby sme vyrazili celá rodina, tak to je složitý. Občas jedu sama, když si domluvíme v Čechách se známýma nějaký sraz, ale tam manžel moc nechodí. Ne že by měl něco proti Čechům, ale tím jak nerozumí, tak ho to prostě nebaví.“

„Vaše děti mluví česky?“

„Starší syn ten jakž takž mluví. Na to jsem ještě dbala, aby dobře mluvil. U mladší dcery to už bylo o něco horší, tam už ta síla tolik nebyla. Ale co potřebuje tak si taky vyřídí, když jsou třeba u našich na prázdninách. Často třeba slyším, že jsem je víc měla učit česky, ale to říkají lidi, který tu situaci nezažili. Když děti začaly chodit do školky, kde se mluvilo německy a s manželovými rodiči taky jenom německy. Doma, když jsme byli pohromadě, tak se mluvilo německy, protože by mi ti přišlo hloupý, aby sem mluvila před manželem s dětma a on nám nerozuměl. Logicky se pak děti tý češtině bránily. Ale podstatný je, že se česky domluví. A dneska oni spíš učí mě německy, třeba ten slang, který mají děti v jejich

věku, a ktorej já samozřejmě neznám nebo mě opravujou, když řeknu něco špatně. Občas je to sranda.“

Vypravěčka Štěpánka zdůrazňuje v rozhovoru svou potřebu začlenit se aktivně a plnohodnotně do života v německém prostředí, kde začala pracovat. Tudíž vylepšit své jazykové schopnosti, navázat kontakt s místními obyvateli a poznat blíže zdejší kulturu a život. Z rozhovoru je možné vyzorovat její dobrou aklimatizaci v německém prostředí a přijmutí zdejších pravidel a zvyků. Sama cítí určitý dluh ke svým dětem ve smyslu toho, že jim dostatečně nepředala svůj mateřský jazyk, což si ovšem sama omlouvá objektivními okolnostmi. Ve svém nejbližší okolí nepozoruje žádné protičeské nálady a k většímu sblížení jejího manžela s její rodinou či přáteli brání pouze jazyková bariéra.

5 ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývala vývojem česko-německých vztahů, s akcentem na česko-bavorské příhraničí, v závislosti na transformaci české společnosti po roce 1989. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jak české obyvatelstvo v současnosti vnímá své německé respektive bavorské sousedy a jestli v této oblasti došlo k určitému posunu. Tím, že občané České republiky dostali možnost nově se seznámit s historickými skutečnostmi, které jim dříve byly prezentovány jednostranně či neobjektivně, se otevřel prostor pro změnu ve vnímání sousedního státu a jeho občanů. Také možnost setkávání, spolupráce a navázání nových kontaktů mezi občany České republiky a Německa sehrála ve vývoji sousedských vztahů značnou roli. Hlavním úkolem, který si autor této práce vytyčil, bylo přiblížit tuto změnu především v oblasti všedních každodenních vztahů na občanské úrovni. Dalším úkolem bylo ukázat určitý posun v postojích českého obyvatelstva vůči Němcům. Jako metody průzkumu bylo zvoleno dotazníkové šetření, které bylo na čtyři bloky otázek. Toto dotazníkové šetření bylo pro lepší pochopení tohoto problému doplněné pěti polostrukturovanými rozhovory. Dílčí výsledky a hodnocení jsou uvedeny po každém bloku otázek a po každém jednotlivém rozhovoru.

Na základě uvedených výsledků této diplomové práce je možné vyjádřit optimistický názor, že postoje a vztahy mezi občany česko-bavorského příhraničí se vyvíjí dobrým směrem. Skutečnost, že nejsou v podstatné míře ovlivňovány historickou zátěží či některými spory mezi politickými reprezentacemi obou zemí, je určující pro budoucnost lidí žijících v tomto regionu. To, že občany již netrápí problémy minulé, však neznamená absenci problémů současných či budoucích. Mezi jinými je například možno uvést problém zvýšené kriminality po vstupu České republiky do Schengenského prostoru. Tyto problémy je však možné překonávat dobrou spoluprací, která není zatížena předsudky a spory z minulých let.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ARBURG, Adrian, von. *Abschied und Neubeginn*, In: *Als die Deutschen weg waren*. Berlin: Rowohlt, 2005. 218 s. ISBN 3-87134-505-9.

ARBURG, Adrian, von, STANĚK, Tomáš (ed.). *Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. 329 s. ISBN 978-80-86057-68-2.

ARBURG, Adrian, von, STANĚK, Tomáš (ed.). *Češi a Němci do roku 1945, Úvod k edici*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. 373 s. ISBN 978-80-86057-66-8.

BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 233 s. ISBN 80-85850-14-1.

Benešovy dekrety: nejvýznamnější dokumenty v plném znění, Pardubice: FILIP TREND, 2002. 135 s. ISBN 80-86282-21-X.

BRANDES, Detlef. *Der Weg zur Vertreibung 1938-1945*. München: Collegium Carolinum, 2005. 417 s. ISBN 3-486-56731-4.

BRÜGEL, Johan, Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 415 s. ISBN 978-80-200-1637-9.

BŘACH, Radko. *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSR a SRN z roku 1973. Od prvních rozhovorů po ratifikaci smlouvy*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 97 s. ISBN 80-85270-37-4.

ČELOVSKÝ, Boris. *So oder so, Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*, 2. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. 543 s. ISBN 80-902075-9-6.

ČERMÁKOVÁ, Barbora, WEBER, David. *Československu věrni zůstali*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. 267 s. ISBN 978-80-7285-103-4.

DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve 20. století (1918 až 1992), vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. 1.vyd. Praha: CEP, 2002. 384 s. ISBN 80-86547-07-8.

ERIKSEN, Thomas, Hylland. *Etnicita a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

GELLNER, Ernest, André. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Hříbal Josef, 1993. 158 s. ISBN 80-900892-9-1.

HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí*. 1. vyd. Praha: Prago Media, 1996. 276 s. ISBN 80-901533-7-2.

HANDL, Vladimír. *Česko-německá deklarace 1997 – mezi minulostí a zítřkem?* In: Mezinárodní vztahy 3/1998.

HANDL, Vladimír. *"Deklarace - od akceptace jinakosti k porozumění"*. In: Loužek, Marek.(ed.): *Česko-německá deklarace. Deset let poté*. Praha: CEP, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. 180 s. ISBN 978-80-86547-66-4.

HAVEL, Václav. *Projevy*. Praha: Vyšehrad, 1990. 182 s. ISBN 80-7021-069-9.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 233 s. ISBN 978-80-7419-018-6.

HONZÁK, František, PEČENKA, Marek, STELLNER, František, VLČKOVÁ, Jitka. *Evropa v proměnách staletí*. 2. vyd. Praha: LIBRI, 1997. 767 s. ISBN 80-85983-30-3.

HOUŽVIČKA, Václav, NOVOTNÝ, Lukáš. *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7330-109-5.

CHURAŇ, Milan. *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*. 1. vyd. Praha: LIBRI, 2001. 157 s. ISBN 80-7277-062-4

KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008. 504 s. ISBN 978-80-7363-146-8.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (II. díl)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 577 s. ISBN 80-7277-031-4.

KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIV, 1929-1938*. 1. vyd. Praha -Litomyšl: Paseka, 2002. 767 s. ISBN 80-7185-425-5.

KLIMEK, Antonín. *Vítejte v první republice*. 1. vyd. Praha: Havran, s. r. o., 2003. 301 s. ISBN 80-8615-33-8.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Osudy zapomenutých hrdinů*. 1. vyd. Praha: Národní archiv, 2008. 111 s. ISBN 978-80-86712-67-3.

KOSEK, Jan. *Právo na předsudek*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011. 351 s. ISBN 978-80-7363-321-7.

KREJČÍ, Jaroslav. *O češství a evropanství: o českém národním charakteru (1. díl)*. 1. vyd. Ostrava: Amosium Servis, 1993. 183 s. ISBN 80-85498-19-7.

KUKLÍK, Jan. *Dekrety prezidenta republiky ve vztahu k německé a maďarské menšině* in: FAJMON, Hynek, HLOUŠKOVÁ, Kateřina. (eds.) *Konec soužití Čechů a Němců v Československu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 115 s. ISBN 80-7325-065-9.

KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 197 s. ISBN 80-246-0360-8.

KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*. 1. vyd. Praha: R, 1993. 272 s. ISBN 80-901431-3-X.

KURAL, Václav. *Vlastenci proti okupaci*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 261 s. ISBN 80-7184-397-0.

KURAL, Václav, RADVANOVSKÝ, Zdeněk a kol. *Sudety pod hákovým křížem*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. 548 s. ISBN 80-86067-66-1.

NADACE BERNARDA BOLZANA. *Češi a Němci historická tabu*. 1. vyd. Praha: Prago media, 1995. 149 s. ISBN 80-901533-2-1.

NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.

PROFANT, Martin. *Slovník vybraných pojmů k občanství*. 1. vyd. Praha: SPHV, o. s., 2008. 224 s. ISBN 978-80-904187-6-9.

RICHTER, Karel. *Bez démonů minulosti*. 1. vyd. Praha: Rodiče s. r. o., 2003. 344 s. ISBN 80-86695-39-5.

RÝDL, Karel, NEZEL, Ivo. *Rasismus a nacionalismus v současném životě: informační příručka pro školy a veřejnost*. Praha: IPPP ČR, 1997. 224 s.

SEIBT, Ferdinand. *Deutschland und die Tschechen, Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas*. München: R. Piper GmbH & Co. KG, 1993. 496 s. ISBN 3-492-11632-9.

SPOLEČNÁ NĚMECKO-ČESKÁ KOMISE HISTORIKŮ. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění*. 1.vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. 39 s. ISBN 80-85864-22-3

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948)*. 1.vyd. Ostrava: Amosium servis, 1992. 112 s. ISBN 80-85498-04-9.

VAŠEK, František, KURAL, Václav. *Hitlerova odložená válka za zničení ČSR*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 240 s. ISBN 978-80-200-1657-7.

WAISOVÁ, Šárka. *Regionální integrační procesy*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o. 2009. 512 s. ISBN 978-80-7380-232-5.

WOKOUN, René. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003. 326 s. ISBN 80-245-0517-17.

ZICH, František. *Nositelé příhraniční spolupráce na česko-německé hranici*, 1.vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999. 105 s. ISBN 80-85950-67-7.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2001. 580 s. ISBN 80-7260-055-9.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Česko. Programové prohlášení vlády ČSFR ze dne 3. července 1990[on-line]. Dostupný z www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26632&tmplid=50. [cit. 2012-10-11].

Smlouva o dobrém přátelství 27. února 1992[on-line]. Dostupný z http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/03/Deutsch__tscheschiche__Beziehungen/site__vetrag__gute__nachbarschaft__cz.html. [cit. 2012-10-23].

Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21. ledna 1997[on-line]. Dostupný z http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/03/Deutsch__tscheschiche__Beziehungen/site__deutsch__tschtschechi__erklaerung__cz.html. [cit. 2012-11-30].

Usnesení vlády ČR ze dne 24. srpna 2005 č. 1081 o Prohlášení vlády ČR vůči aktivním odpůrcům nacismu, kteří byli po skončení druhé světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu, a o podpoře projektu dokumentace osudů takto postižených osob[on-line]. Dostupný z <http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/WebGovRes/FAE53BE85263049CC12571B6006BCA45?OpenDocument> [cit. 2013-01-15].

Volební program pro parlamentní volby 2006 [on-line]. Dostupný z <http://www.republikani.com/program.htm#Suverenita> [cit. 2013-01-15].

Vážný důvod k přemýšlení o Evropské unii. Vol EU a staneš se mrzákem[on-line]. Dostupný z http://www.natia.cz/vyber/vyber_cz.asp?page=2&subpage=1&sublevel=39 [cit. 2013-01-15].

Zpráva MV ČR o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR z roku 2004 [on-line]. Dostupný z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2005/bs2004.pdf> str. 15 [cit. 2013-01-15].

Benešovy dekrety tématem předvolebního týdne [on-line]. Dostupný z

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/prezident-2013/volebni-videoarchiv/211744-benesovy-dekrety-tematem-predvolebniho-tydne/> [cit. 2013-02-01].

Programy EU [on-line]. Dostupný z

<http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/programy-eu/detail?id=3736> [cit. 2013-02-11].

Česko a Bavorsko jako sousedé [on-line]. Dostupný z

<http://tschechien.ahk.de/cz/zastoupeni/zastoupeni-svobodneho-statu-bavorsko/cesko-a-bavorsko-jako-sousedé/> [cit. 2013-02-19].

Zastoupení svobodného státu Bavorsko [on-line]. Dostupný z

<http://tschechien.ahk.de/cz/zastoupeni/zastoupeni-svobodneho-statu-bavorsko/cesko-a-bavorsko-jako-sousedé/> [cit. 2013-02-19].

Bavorský kancléř na průlomové návštěvě v Praze [on-line]. Dostupný z

<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/bavorsky-kancler-na-prulomove-navsteve-v-praze> [cit. 2013-02-19].

Exkluzivní rozhovor s bavorským premiérem Horstem Seehoferem [on-line]. Dostupný z

http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/980174 [cit. 2013-02-19].

Seehofer v Lidicích [on-line]. Dostupný z

http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/seehofer-v-lidicich-jak-je-mozne-ze-si-lide-mohou-udelat-takove-veci—980760 [cit. 2013-02-19].

Bavorský premiér položí věnec v Lidicích. Proč ne, říká pamětník [on-line]. Dostupný z

http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/bavorsky-premier-polozi-venec-v-lidicich-proc-ne-rika-pametnik—980179 [cit. 2013-02-19].

Návštěva bavorského premiéra v Collegiu Bohemicu [on-line]. Dostupný z

<http://www.collegiumbohemicum.cz/clanek/281-navsteva-bavorskeho-premiera-horsta-seehofera-v-collegiu-bohemicu/> [cit. 2013-02-19].

Bavorský premiér si prohlédl památníky obětí nacismu [on-line]. Dostupný z http://www.denik.cz/z_domova/bavorsky-premier-si-prohledl-20111124.html [cit. 2013-02-19].

Projev premiéra Petra Nečase v bavorském parlamentu [on-line]. Dostupný z <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/necas-v-bavorsku-zopakoval-ze-cr-lituje-krivd-z-vysidleni-nemcu/904451> [cit. 2013-02-22].

PŘÍLOHY

Příloha 1: Nejdelší stezka v korunách stromů na světě - Neuschönau

Zdroj: <http://radil.sweb.cz/cizina/nemecko/neuschonau/neuschonau.htm>

Příloha 2: Bavorský zámek Neuschwanstein

Zdroj: <http://www.neuschwanstein.de/englisch/palace/index.htm>

Příloha 3: Berchtesgaden, Orlí hnízdo

Zdroj:

<http://www.google.cz/search?q=berchtesgaden+orl%C3%AD+hn%C3%ADzdo&hl=cs&>